

Youtube Türkiye'de Kültür Siyaset ve Tüketim -1

Editör:

Ahmet Güven

Youtube Türkiye’de
Kültür Siyaset ve Tüketim-1

Editör:
Ahmet Güven

Yazarlar:
Ahmet GÜVEN; Burak IRMAK; Gül Dilek TÜRK; İsmail DORU;
Mehmet BÜYÜKAŞAR; Mehmet Sinan TAM; Osman ÇALIŞKAN;
Ufuk BİNGÖL

ISBN: 978-625-7130-38-7

1. Baskı: Kriter Yayınevi 2020 / İSTANBUL

Yayınevi Sertifika No: 45353

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Youtube, Toplum

Birinci Baskı, 288 s. 13,5 cm x 21 cm

Kaynaklar var, Dizin Yok.

Kapak Tasarımı: Sertaç Ercan

Mizanpaj: Kriter Yayınevi

Baskı: Birlik Fotokopi Baskı Ozalit ve Büro Malzemeleri San. ve Tic. Ltd.
Şti. Yıldız Mahallesi Çırağan Cad. No: 51 Nolu Mağaza Beşiktaş/
İSTANBUL

Matbaa Sertifika No: 20179

© Kriter Yayınevi

Kriter Basım Yayın Dağıtım Film Müzik Reklamcılık Yapım Sanayi ve
Tic. ve Ltd. Şti. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının
yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İletişim:

Kriter Yayınevi

Hobyar Mah. Ankara Cad. Güncer Han No: 17 Daire 306

Fatih / İSTANBUL

Tel: 0 212 527 31 89

info@kriter yayinevi.com

www.kriter yayinevi.com

Youtube Türkiye’de Kültür Siyaset ve Tüketim -1

Editör:

Ahmet Güven

Yazarlar:

Ahmet GÜVEN

Burak IRMAK

Gül Dilek TÜRK

İsmail DORU

Mehmet BÜYÜKAFŞAR

Mehmet Sinan TAM

Osman ÇALIŞKAN

Ufuk BİNGÖL

Birinci Baskı

2020 – İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....vii

SİYASAL TOPLUMSALLAŞMA ARACI OLARAK YOUTUBE: “MEVZULAR” ÖRNEĞİ

Ahmet GÜVEN

Giriş	1
1. Siyasal Toplumsallaşma ve Youtube.....	2
2. Bir Siyasal Toplumsallaşma Örneği Olarak “Mevzular”	6
3. Kültürel Çalışmalar ve Alımlama Analizi	10
4. Analiz ve Değerlendirme.....	14
Sonuç	44
Kaynakça	49

DİJİTAL MEDYA İÇERİKLERİNDE DEZENFORMASYON: “DEEFAKE” KAVRAMI VE VIDEO SAHTECİLİĞİ

Mehmet BÜYÜKAFŞAR

Giriş	55
1. Dijital İletişim Ortamlarında Dezenformasyon	58
2. <i>Deepfake</i> Kavramı Çerçevesinde Görsel Yanılsama ve Aldatıcılık.....	61
3. Video Sahteciliğin Tespiti ve Probleme Karşı Çözüm Yolları	67
4. Sahteliği Tespit Edilen Videoların Yanlış Bilgi Türlerine Göre Sınıflandırılması; Youtube TR İncelemesi	72
4.1. Hatalı Bağlam.....	73
4.1.1. Hatalı İlişkilendirme	73
4.1.2. Cımbızlama.....	74
4.2. Aldatıcı Kurgu.....	76
4.2.1. Atlama	76
4.2.2. Birbirine Ekleme.....	77

4.3. Dönüştürücü Müdahale	78
4.3.1. Üzerinde Oynama	79
4.3.2. Kurmaca.....	80
Sonuç	81
Kaynakça	84

**YOUTUBE’UN ŞİFA DAĞITAN VİDEOLARI: BİR
SÖZDEBİLİM OLARAK BİYOENERJİ’NİN RETORİĞİ**
Osman ÇALIŞKAN

Giriş	87
1. Bir Sözdebilim Olarak Biyoenerji	94
2. Youtube’da Biyoenerji Videolarının Retoriği	98
2.1. Mekânın Retoriği.....	101
2.2. Terminolojik ve Görüntüsel Yetkinlik Göstergeleri.....	103
2.3. Şifacının Söyleminde Kendi Uzmanlığına Vurgusu.....	106
2.4. Kurumsallık Vurgusu	107
2.5. Şifacının İmajı ve Beden Hareketleri	107
2.6. Şifa Bulmanın An Be An Hissedildiği Hasta Tecrübesi	109
2.7. Mucizeye Tanıklık Etmiş/Büyülenmiş Seans İzleyicileri.....	110
2.8. Tanık Gösterme, Kanıt Sunma, Demonstrasyon (Seans Yoluyla) ve Şifa Bulanın Deneyimine Başvurma	111
2.9. Yönlendirmeci Soru	113
2.10. Motivasyon ve Telkin	114
2.11. Sözde Tedavi Gereçleri veya Kendine Anlam Yüklenen Nesnelere.....	116
2.12. “Rakip” Olan Modern Tıbbi Küçümseme/Basite İndirgeme	117
2.13. Dayanaksız ve Kanıtlanamaz İddialar.....	119
2.14. Söylem ve Uygulamadaki Tutarsızlıklar.....	121

2.15. Hatalı Çıkarımlar/Safsatalar	122
Sonuç	124
Kaynakça	127

DİJİTAL KÜLTÜRÜN İZLENCELERİ OLARAK TÜRK YOUTUBERLAR

Mehmet Sinan TAM

Giriş	133
1. Dijital Kültür ve İzleneleri	135
2. Dijital Dünyanın Yeni İzleneleri Youtuberlar/Etkileyiciler/Kâniciler	137
3. Yöntem	142
4. Araştırma Soruları	143
5. Araştırma Bulguları	144
Sonuç ve Öneriler	149
Kaynakça	153

GÖÇ EDİLEN ÜLKENİN TANITILDIĞI BİR MECRA OLARAK SOSYAL MEDYA: ABD'DEKİ TÜRK YOUTUBER'LAR

Burak IRMAK

Giriş	159
1. Youtube	165
2. Göç	167
3. Amaç ve Yöntem	174
4. Örneklem	175
5. Bulgular	175
Sonuç	183
Kaynakça	185

GENÇLERİN SOSYALLEŞME ARACI OLARAK MİZAH VE YOUTUBE YORUMLARI

Gül Dilek TÜRK

Giriş	191
1. Mizah Kavramı	192
2. Toplumsal İlişkilerde Mizah.....	194
3. Sosyalleşme ve Sosyal Medya.....	195
4. Youtube Yorumları ve Sosyalleşme	201
Sonuç	216
Kaynakça	218

EMEĞİN YOUTUBE HALİ: İÇERİK DÜZENLEYİCİLER VE İNSANA YAKIŞIR İŞ KAVRAMI

Ufuk BİNGÖL

Giriş	223
1. Youtube ve Diğer Sosyal Medya Platformlarında İçerik Yönetimi	226
2. Bilgi Çağında İnsana Yakışır İş Kavramı.....	231
3. İnsana Yakışır İş Göstergeleri Bağlamında Youtube İçerik Düzenleyicilerinin Çalışma Hayatı.....	233
3.1. Youtube İçerik Düzenleyicileri ve İstihdam Boyutuyla İnsana Yakışır İş.....	233
3.2. Youtube İçerik Düzenleyicileri ve Çalışma Hayatı Boyutuyla İnsana Yakışır İş	235
3.3. Youtube İçerik Düzenleyicileri ve Sosyal Koruma Boyutuyla İnsana Yakışır İş	237
3.4. Youtube İçerik Düzenleyicileri ve Sosyal Diyalog Boyutuyla İnsana Yakışır İş	239
Sonuç ve Öneriler	239
Kaynakça	242

**TÜRKİYE’DE LİSANSÜSTÜ DÜZEYDE YOUTUBE
ÜZERİNE YAPILAN TEZ ÇALIŞMALARININ
BİBLİYOGRAFİK ANALİZİ**

İsmail DORU

Giriş	249
1. Amaç ve Önem	252
2. Yöntem	253
3. Evren ve Örneklem	254
4. Sınırlılıklar	254
5. Bulgular	255
Sonuç ve Öneriler	264
Kaynakça	267

YOUTUBE'UN ŞİFA DAĞITAN VİDEOLARI: BİR SÖZDEBİLİM OLARAK BİYOENERJİ'NİN RETORİĞİ

Osman ÇALIŞKAN*

Giriş

Devasa bir zaman aralığında mütemadiyen kanmaya ve kandırılmaya devam ediyoruz. Adem'le Havva'nın kandırılmasından belki daha dün aldığımız “kelek karpuz” vakasına kadar geçen vakit. Sözleşmişçesine, hiç aksamadan süregelen bir yanılma hali. Bu durum, dini ve mitolojik anlatımlardan modern dönem bilimsel çalışmalara kadar her bir sahanın teyit ettiği olgudur. Muhtemelen hayat var olduğu sürece de bu böyle devam edecek.

İnsan kandırılmaya yatkın bir varlıktır minvalindeki söz ilk başta fazla iddialı dursa da buna sağlam dayanaklar bulmak hiç de zor değildir. Sadece adli makamlara intikal eden dolandırıcılık ve sahtecilik vakaları bile bu iddianın temellendirilmesine önemli katkı sağlar. Zira *Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü*'nün yalnızca 2018 yılı verileri (T.C. Adalet Bakanlığı, 2018) Türkiye'de dolandırıcılık kategorisindeki suç sayısını 488.521 olarak göstermektedir¹. Kaldı ki bir şekilde resmi kuruluşlara

---

* Dr., Pamukkale Üniversitesi, osmancaliskan@pau.edu.tr,
Orcid ID: 0000-0001-8763-3542

¹ Bu noktada *kandırmanın* farklı türlerinden bahsetmek mümkündür. Dolandırıcılık da kandırma yoluyla çıkar elde etmenin bir başka yoludur. İlgili

yansımayan sayısız örneğin varlığı kanıtı ihtiyaç duyulmayan sıradan bir toplumsal gerçekliği yansıtır. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de dolandırıcılığa, sahteciliğe, yalancılığa ve kandırmacaya dair çok fazla vakanın olduğu söylenebilir. Suç şebekesine para kaptırma, iş veya evlilik vaadiyle kandırılma, göz boyama ve el çabukluğu yoluyla cüzdan çaldırma, kismet açmak için büyü ve muska yaptırma ya da yatırım vaadiyle tüm birikimin dolandırıcıya teslim edilmesi ilk akla gelenlerdir. Bu kapsamda onlarca örnek sıralamak mümkündür. Zira dolandırıcılık tipolojisinin zenginliği yapılmış çalışmalarla (Yılmaz, 2015) da sabittir. Peki nasıl oluyor da tekrar tekrar kandırılıyoruz? Bu sorunun psikoloji veya nöroloji gibi farklı disiplinleri ilgilendiren cevaplarının bulunması pek muhtemeldir. Bununla birlikte meselenin iletişim bilimleriyle bağlantılı irdelenmesi gereken önemli bir boyutu daha vardır. Bu bakış açısı kapsamında, ilerleyen kısımlarda modern iletişim çalışmalarına da kaynaklık eden ve kadim bir çalışma sahası olan retorikten istifade edilecektir.

Kandırılma halinin mevcudiyeti on binlerce yıldır nesilden nesle aktarılan tecrübi bir bilgidir. Bir başka deyişle, yaşamın kendisi herhangi bir eğitime de gerek kalmaksızın bu olgusal gerçekliği bireylere bizzat o yaşamı sürerken aktarır. Yukarıdaki önermeyi tekrar hatırlatalım: *İnsan kandırılmaya yatkın bir varlıktır*. Kandırılmaya dair bu olgu kabul edildiğinde basit bir akıl yürütmeye “insanı kandırmaya çalışanların olabileceği ve dolayısıyla bu konuda uyanık olunması gerektiği” gibi bir çıkara-

---

hukuk sisteminde cezaya gerek görülen dolandırıcılıkla suç kapsamına alınmayacak veya alınmayan kandırmaca türlerinden bahsedilebilir. Hangisinin suçu gerektirdiğine yönelik normatif bir yaklaşım sergilemek bu çalışmanın alanı dışında kalmaktadır. Dolayısıyla dolandırıcılığı içermekle birlikte hukuki sistemde suç kapsamında olsun olmasın “anlamın çarpıtılması” ya da “mesajın manipülatif tasarımı” olgusu bu araştırmanın sınırlandırılmasında iletişimsel bir ölçüt olarak hatırlanmalıdır.

rım yapmak da mümkündür. Gelgelelim bu çıkarımın her zaman işe yaradığını, insan davranışına yön verdiğini söylemek zor gözükmektedir. Dolandırıcıların olduğu ve bunlara karşı dikkatli olmak gerektiği bilirse de hiç durmaksızın kandırılmaya devam etmekteyiz. Bu derecede açık bir gerçeklik karşısında insanın yanlış yapabiliyor olması konuyla ilgili çeşitli etmenlerin irdelenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu çelişkiye açıklama getirmek adına yukarıda bahsedildiği gibi psikolojik, sosyolojik veya nörolojik bir yaklaşım sergilenebilir. Sözgelimi “insanın sosyal bir varlık olduğu ve sosyal ilişkilerin sürekliliği adına şüpheliğin terk edilmesi gerektiği” gibi bir yargının varlığı iddia edilebilir. Ya da “bireyin konformizm arayışından ötürü korunmaya yönelik sürekli tetikte olma halinden uzaklaşarak kandırılmaya yatkın hale geldiği” yönündeki hipotez bir şey söyleyebilir. Bunların hepsi insanoglunun mütemadiyen neden kandırıldığı sorusuna bir cevap olabilir.

Diğer yandan, kandırılmaya dair yukarıda bahsedilen olgunun bir de bizzat kandırma eylemini icra edenler tarafından anlamlandırılması vardır. Daha açık bir ifadeyle insanın kandırılabilirliğine yönelik önermemiz bu grup tarafından da iyi bir biçimde kavranmış durmaktadır. Bu kavrayış hali konuya dair ortalama bir insanın bilişinden (farkındalığından) çok daha ileri boyuttadır. Kandırmanın bu bilgisi uzmanların sahip olduğuna benzer bir niteliktedir. Zira kandırma konusundaki “uzman” teorik bir yapıdan beslendiği gibi aynı zamanda onu uygulama gücüne ve yeteneğine de sahiptir. Zira edindiği bilgiyi pratiğe dökme kabiliyeti yoksa zaten başarısız olmaktadır.

Gelinen noktada şöyle bir tablo çizmek mümkündür: Kandırılan, kandırılmaya yatkın bir varlık olduğunu bilmektedir. Kandırılan yine kendisini kandırmaya çalışanların olduğunu da bilmektedir. Diğer yandan kandıran, insanların kandırılabilirliği gerçeğini bilmekte ve bu olgunun farkında olarak da kandırma eylemine girişmektedir. Bu noktada, insanların nasıl oluyor da

her defasında kandırılabiliyor olduğu sorusunu bir kenara bırakacak olursak “kandırana tarafa” odaklanmak gerekecektir. Kandırana dair sorular üretmek gerekmektedir. Bu araştırmanın odak noktası da kandırma eylemini gerçekleştirenlerin kullandığı yöntemler/tekniklerdir. Ya da bunların, iletişim disiplini çerçevesinde ele alınabilecek teknikleridir. Bu doğrultuda iletişim çalışmaları kapsamında ele alınabilecek çok boyutlu bir yapıdan bahsetmek mümkündür. Fakat burada araştırmayı, amacı ve kapsamıyla bağlantılı olarak kandırma eyleminde bulunanın retorığı şeklinde sınırlamak mümkündür.

Kabul edilen en yaygın tanımlamasında retorik, ikna metodolojisi sunan kapsamlı bir yapı olarak ifade edilir. Bu doğrultuda bir insanın bir diğer insanı inandırma tekniklerini analize ve tanımlamaya yarayan bir sanat olarak değerlendirilmektedir (Reale, 1985, s. 368). Bu yaygın tanımına rağmen retorik kelimesinin içinden geçtiği yüzyıllar boyunca bazı olumsuz anlamlar kazandığı vurgulanmalıdır (Kuypers & King, 2009, s. 1). Binlerce yıldır üzerinde söz edilen bir alan olması sebebiyle retorığın ne olduğuna yönelik görüşlerin tam karşılığını vermek mümkün değildir. En azından kısıtlı bir çalışma dâhilinde bunu yapmak imkânsızdır. Bu sebeple, genel hususların ele alınmasına ek olarak metnin akışına göre spesifik retoriksel mevzulara açıklama getirilecektir.

Retorik sanatını *sözün yönlendirmeci biçimde etkili kılınmasında ve iletişimin ikna edici olmasında* kullanan ilk çevrenin sofistler olduğu bilinmektedir (Carlyle, 2003, s. 192,193; Duman, 2015, s. 72,73). Antik çağdan başlamak üzere günümüze kadar ağır eleştirilere uğrayan sofistler ekseriyetle sözü çarpıtmak, safsatayla telkinde bulunmak, hakikati saklamak, çıkar peşinde koşmak ve en nihayetinde insanları aldatmakla itham edildiler. Bununla birlikte para karşılığında iknanın da eğitimini verdiler. Bu eğitim Antik çağda dönemin önde gelen sofistleri-

nin açtığı okullarda verildi. Yetiştirilen hatipler tarafından da meydanlarda, forumlarda icra edildi.

Retoriğin burada ele alınan konuyla bağlantısına değinmek gerekirse onun “ikna” yönüne dikkat çekmek gerekmektedir. İkna kavramının anlamsal yapısını ise ikiye ayırmak suretiyle ele almak bir zorunluluk olarak karşımıza çıkar. Şöyle ki Türkçe ikna kelimesi telaffuz edildiğinde biri olumsuz ve diğeri olumlu olmak üzere iki farklı anlamlandırma yapılabilmektedir. *Perelman ve Olbrechts-Tyteca* bu ayrıştırmayı yapabilmek için *convince* ve *persuade* kelimelerini kullanmaktadırlar. Bu kelimelerden ilki temel olarak yönlendirme içermeyen ve olgulara dayalı bir inandırma çabasına vurgu yaparken ikincisi genelde olumsuz bir içeriğe sahiptir. Şöyle ki *persuade* kelimesi, öznel ve büyük oranda irrasyonel sayılabilecek ikna unsurlarını kullanmayı içerir. Konuşan, kendi lehine olmak üzere muhatabı yönlendirmeye çalışır (van Eemeren, ve diğeri, 2014, s. 264). Benzeri yönde bir ayrımı Reha Oğuz Türkkân (2004, s. 13) *inandırma* ve *ikna* kavramları üzerinden yapmaktadır. Onun kavramsallaştırmasında “ikna” diğerkavramolan “inandırma”ya göre negatif bir içeriğe sahiptir. Zira muhatap, konunun yanlış ve doğruluğu gözetilmeksizin etki altına alınmaya çalışılıyorsa ikna durumundan söz edilebilir. Yönlendirme içermeden, rızaya bağlı ve kişinin istemesiyle gerçekleşen iletişim çabasını ise inandırma kapsamında değerlendirmektedir.

Bu ayrıştırmalarla birlikte mesajı tasarlayanın alıcısı belirlirli bir hedef doğrultusunda ve alıcının çıkarına olmayan biçimde ikna etmesini ise “kandırmaca” kelimesiyle açıklayacağız. Kandırmacanın büyük oranda göz boyamayı, el çabukluğunu, yalan, yanıltma ve hileyi içerdiğini vurgulamak gerekir.² Bunun-

---

² Metin içinde “kandırmaca” kelimesi kullanıldığında “ikna”nın anlam sahasına dâhil olduğu bilinmelidir. Bununla birlikte doğrudan yalan, aldatma, hile ve yanıltma gibi teknikleri kullanması sebebiyle belirli oranda ayrıştığı un-

la birlikte her ne kadar ikna çalışmalarının bir parçası olarak değerlendirilebilecek bir konu olsa da yukarıda değinilen niteliklerinden dolayı spesifik bir anlam alanının olduğu vurgulanmalıdır. Kandırımacanın büyük orada irrasyonel, mantık bakımından kusurlu, kişinin duygu ve zevklerini suiistimale dayanan çoğu zaman yalan, aldatma ve yanıltmayı teknik olarak kullanan bir yapısının olduğunu vurgulamak gerekir.

Yukarıda da değinildiği üzere retorik bir ikna sanatı olarak tanımlanmaktadır. Ancak ikna, geçerli argümanlar kullanmak suretiyle rasyonel bir zeminde gerçekleşebileceği gibi irrasyonel bir tarzla da gerçekleşebilir. Retorik sanatı ise bu yolların her ikisini (ethos ve pathos yönelimli veya logos yönelimli) de kullanır. Çalışmanın muhtelif kısımlarında da belirtildiği üzere konu kandırmaca olduğu için retorik kullandığı geçerli argümanlar ve genel olarak da rasyonel çerçevede ele alınabilecek unsurlar bu araştırmanın büyük oranda³ dışında kalmaktadır. Bu sebeple bu çalışmanın safsatalar ve retorik tuzaklar başta olmak üzere iknanın irrasyonel boyutu üzerine kurgulandığı hatırlanmalıdır. Zira hatalı çıkarımlar ve retorik tuzakların kandıran ve kandırma eylemiyle çıkar elde etmeye çalışan kişinin kaçınılmaz olarak başat malzemeleri olduğu görülür. Bu çalışmanın amacı ise, Youtube ortamında biyoenerji başlığında üretilen içeriklerin kullandığı safsata ve retorik tuzakları tespit ederek ikna olgusuyla (tabi ki irrasyonel boyutuyla) bağlantısını ve işlevini ortaya koymaktır.

Günümüzde kandırma eyleminin icra edildiği mecradan biri de yeni medya ortamlarıdır. Bu dijital platformlardan en

---

tulmamalıdır. Metinde bu alanlara özel olarak işaret etmek gerektiğinde kandırmaca kelimesi tercih edildiği bilinmelidir.

³ Büyük oranda diyoruz çünkü özellikle de metnin analiz kısmında safsata ve retorik tuzakları gösterirken rasyonel zeminde işleyen ikna niteliklerine de değinmek gerekmiştir. Bu, meselenin kolay kavranması adına da fayda sağlamaktadır.

etkili olanlarından birisi ise Youtube'dur. Bu yeni medya ortamı, üreticisine sözü ve görüntüyü şekillendirmesi için oldukça geniş olanaklar sunar. Kullanımdaki yazılımlar sayesinde ses ve görüntü üzerinde iyileştirme yaparak videonun etki derecesini yükseltecek her türlü değişikliği sağlamak da mümkündür. Daha da ileri giderek Youtube, *kurgulanmış bir hitap ve olağan hataları gizlenmiş bir hatip yaratmak için ideal bir araçtır* demek yanlış olmayacaktır. Normal koşullarda klasik retoriğe göre bir hatip öncelikle bir fikir bulur, iddialar koyar, kanıtlar sunar ve onları etkili biçimde düzenler. Sonra onu ezberler ve en önemlisi de belirli bir hedef kitle karşısında icrasını (konuşmasını) yapar. Youtube'un özellikle son aşamaya müdahale imkânı vermesinden dolayı "hataları gizlenmiş bir hatip" yaratmaya müsaittir. Tüm bunlara rağmen, Youtube kullanıcıları arasında bu olanaktan tüm yönleriyle istifade edenler de onu kısmen kullananlar da bulunmaktadır.

Diğer yeni medya ortamlarında olduğu gibi Youtube da yukarıda bahsedilen kandırma eyleminde dolandırıcılar tarafından aktif şekilde kullanılmaktadır. Kandırmaca kategorisinde sayısız alan bulunmakla birlikte sözdabilim (*pseudoscience*) kapsamında yer alan unsurlar bu çalışmanın örneklemini derlediği sahayı oluşturmaktadır. İkna edici iletişimde *bilim, bilim adamı, bilimsel bilgi* gibi kavramlar alıcının daha kolay ikna olmasında her zaman etkili rol oynamıştır. Bu gerçeğin farkında olan kötü niyetli insanlar tam da bilimin bu etkisinden istifade etmektedirler. Tabi bu durum iyilik adına değil başkalarına zarar verme pahasına yapılmaktadır. İşte bu kapsamda kendisine sözdabilim denilen ve onlarca türünün bulunduğu geniş bir sahadan söz etmek mümkündür. Bunlar arasında biz *biyoenerji* denilen "uğraş" üzerinden konuyu inceleyeceğiz. Diğer deyişle, bir sahte bilim olan biyoenerji uydurmacasının, insanları ikna etmede kullandığı retorik yöntemler ele alınacaktır. Biyoenerji

kullanarak insanları tedavi ettiğini ileri süren biyoenerjinin sözde uzmanlarının ürettiği söylemin retorik analizi yapılacaktır.

1. Bir Sözdebilim Olarak Biyoenerji

Biyoenerji konusuna değinmeden önce sözdebilim kavramını ve olgusunu ana hatlarıyla ele almak yerinde olacaktır. Sözdebilim, Oxford sözlüğünde *hatalı biçimde bilimsel metotlara dayandığı varsayılan inanç ve uygulamalar topluluğu* olarak tanımlanmaktadır (Oxford Dictionary, 2020). Diğer yandan, konuya yönelik akademik çalışmalarda sözdebilim, *bilimin sahip olduğu saygınlığı yakalamaya çalışan, onun dışa dönük göstergelerini ve kurallarını kopyalayan fakat bilimsel uygulamaların kabul edilen standartlarını karşılama konusunda yetersiz kalan bir alan* olarak tanımlanmıştır (Bunge, 1984, s. 39-41). Bu ve benzeri tanımlara rağmen halk nezdinde bilim ile sözdebilimin ayırt edilmesi noktasında güçlükler dikkat çekilmektedir. Esasında neyin bilim neyin bilim olmadığı noktasında yaşanan bu güçlük sadece halk nezdinde değil akademik çevrelerde de yaşanmakta ve bunu aşmak adına farklı çalışmalar ortaya konmaktadır (Apostol, 1972; Kohak, 1974; Quay, 1974; Resnik, 2000; Yardımcı, 2019; Çetinkaya, Şimşek, & Çalışkan, 2013; Arık & Akçay, 2018; Gül, 2016). Bahsi geçen bu *ayrım probleminde (demarcation problem)* bir sebep bilimin ne olduğuna yönelik cevapların çeşitliliğidir (González-Méijome, 2017, s. 204). Karmaşanın bir diğer sebebi de sözdebilim olarak anılan alanların çok fazla olmasıdır. Parapsikoloji, falcılık, refleksoloji, frenoloji, UFO çalışmaları, sihirbazlık, numeroloji, astroloji, simya ve elbette biyoenerji olmakla birlikte daha birçok uğraş birer sözdebilim olarak tanımlanmaktadır (Hardin, 1983, s. 3, 4). Bu alan o kadar geniş ki tek tek üzerinde durmak bu çalışma kapsamında mümkün değildir.

Diğer yandan sözdebilim türlerinin zenginliğine dair fikir vermesi bakımından üzerinde akademik nitelikli araştırmaların

yapıldığı birkaç alana değinmekte fayda var. Elbette bu araştırmalar, bu alanları birer sözdebilim olarak ele almaktadır. Bunlardan bir tanesi mitolojik varlıkları inceleyen bilim dalı olduğunu iddia eden *kriptozooloji*dir (Schembri, 2011). Mesela Türkiye’de “Van Gölü Canavarı” efsanesiyle sözde bu alan ilgilenmektedir. Milyonlarca ve belki milyarlarca insanın ilgisini çeken astroloji yine bir sözdebilimdir (Uyar, 2016). Yine bir diğer sözdebilim uğraşı olan *refleksoloji*, “bölge tedavisi olarak da adlandırılır ve bedendeki her organın elde ve ayakta belirli bölgelerce temsil edildiğine, bu belirli refleks bölgelere baskı uygulanmasının temsil ettikleri organlar üzerinde tedavi edici etkisi olduğuna inanılan doğal bir tedavi yaklaşımı” olarak tanımlanmaktadır (Miandji, 2019, s. 24). Buna rağmen bilimsel anlamda güvenilir bir karşılığı olmadığı belirtilir (Fasce & Picó, 2019, s. 3). Bunlara ek olarak, yine sağlık alanında ortaya çıkmış *homeopati* adlı bir sözdebilim uğraşından bahsetmek mümkündür. Araştırmalarla bunun bir işe yaramadığı, aynı zamanda akla yatkın bir tarafının olmadığı kanıtlanırsa da yine de var olmaya devam etmektedir (Grams, 2019). Homeopatinin öne çıkan en önemli ilkesi şudur: *Benzer benzeri iyileştirir*. Homeopatlara göre herhangi bir hastalığın belirtisi yine aynı belirtilerin oluşmasını sağlayacak başka bir maddeyle ortadan kaldırılabılır. *Buna göre mesela sıtmaya yakalanan birisinin ateşle birlikte üşüme ve titremesi varsa homeopati bunları ortadan kaldırmaya çalışır. Hastanın sağlığı yerindeyken kendisine verildiğinde üşüme, titreme ve ateş etkisi gösteren bir ilaç tedavi aracı olarak görülür. Yani sıtmanın belirtileri yine hastada o belirtilere sebep olacak başka bir etkiyle çözmeye çalışılır* (Arıcan, 2020). *Halk arasında yaygın olan çivi çiviye söker anlayışı buna benzetilebilir.*

Modern tıbbi literatür, yukarıdakine benzer şekilde, kendini bir bilim dalı olarak gösteren biyoenerjiyi de sözdebilim olarak tanımlamaktadır. Bu hükmü veren çok fazla akademik

çalışmanın (Schmaltz & Lilienfeld, 2014, s. 1; Arık & Akçay, 2018; Hufford, Sprengel, Ives, & Jonas, 2015, s. 81; Arias A. G., 2012, s. 399; Raso, 1993, s. 225; Arias A., 2008, s. 17) varlığından bahsetmek mümkündür. Bunu teyit eder nitelikte çalışmanın video analizi bölümü de gösterecek ki biyoenerji denilen uğraş bilimsel bir disiplinin taşıması gereken niteliklerden oldukça uzaktır.

Bununla birlikte *biyoenerjiye dayalı şifacılık (bioenergy healing)* kapsamında üretilen çalışmalara bakarak kavramın anlamını ve bununla ne kastedildiğini ana hatlarıyla ortaya koymakta fayda bulunmaktadır. Biyoenerji, canlı sistemlerin içinden ve dışından aktığına inanılan ya da öyle varsayılan güç veya etki olarak tanımlanmaktadır (Jonas & Chez, 2004, s. 172). Biyoenerji terimini kullanan geleneksel inanca göre, hasta halde ve sağlık yerindeyken değişmekle birlikte her canlı bir biyoenerjiye sahiptir. Biyoenerji kullandığını söyleyen şifacılar, şifa arayan kişiye kendi enerjilerinin akışını ileterek hasta kişinin vücut enerjisini dengelemeye çalışırlar. Böylece vücudun kendi kendini onarma kapasitesini arttırmaları. İddia edildiğine göre şifacı bu işlemi elle veya el değmeden temassız şekilde yapabilmektedir (Running, Greenwood, Hildreth, & Schmidt, 2016, s. 2). Videolarda da görüleceği üzere şifacılar bu yaklaşımların hepsini denemektedirler.

Biyoenerji kavramının kapsamlı şekilde tanımlanamadığı görülmektedir. Buna sebep olan etmenlerden biri *tamamlayıcı ve alternatif tedavi* alanında çalışan araştırmacı ve uygulamacıların farklı eğitim ve tecrübeye sahip olmalarıdır. Bu kimselerin kavrama dair sezgilere dayalı bir tanımlama girişiminde buldukları görülmektedir (Hintz, ve diğerleri, 2003, s. 13). Alandaki bir araştırma, yukarıdaki karmaşanın sebeplerini ortaya koyacak nitelikte enerji kullanan şifacıların (*energy healers*) sınıflandırmasını yapmaktadır. Buna göre enerjiyi tedavi yöntemi olarak kullanan şifacılar 4 farklı geleneğe mensuptur: *Reiki* ve *Qigong*

teknini içeren Doğu Asya Geleneği, Şifalı Dokunuş (*Healing Touch*) ve Tedavi Edici Dokunuş (*Therapeutic Touch*) tekniğini içeren Batılı Profesyonel Gelenek, Modern Metafiziksel Gelenek ve son olarak Doğu Avrupa çıkışlı olduğu belirtilen Biyoenerji Geleneği'dir (Levin, 2011, s. 13, 14). Biyoenerji uygulayanların genellikle Rusya ve Doğu Avrupa kökenli olduğu veya bu bölgelerde işin uzmanı sayılan kimselerden eğitim aldığı bilinmektedir. Bununla birlikte bazı şifacıların Orta Asya geleneğine bağlı eğitildiği bilinmektedir (Levin, 2011, s. 16). Görüldüğü üzere dünya genelinde geniş bir uygulama sahası olan biyoenerji standart bir tanımlamadan mahrum durmaktadır. Zira incelenen videolarda şifacıların yaptıkları işe dair nitelermeler de benzer durumdadır.

Araştırmalar, bu şifacı müdahalelerin kaygıları, ağrıları ve diğer sorunları azaltabileceği (Benor, 2014, s. 10) iddiasında bulunsa da genel olarak, biyoenerjiye dayalı şifacılık, ana akım tıpta ve araştırmalarda göz ardı edilir (Trivedi, ve diğerleri, 2015, s. 107). Bu ihmalin mühendislik ve fizik gibi fen bilimlerinde de bulunduğunu belirtmek gerekir. Hintz ve arkadaşlarına göre; eğer bir enerjiden bahsediliyorsa bunun ölçülebilir ve tespit edilebilir olması gerekir. Bunun için de elektrik, manyetik veya elektromanyetik sahalarıyla alakalı olması beklenir. Öyleyse şifacı ile hasta arasında kurulan bir enerjiden bahsediliyorsa bu uygulamanın yapıldığı anda bir enerjinin ortaya çıkması gerekir. Şu durumda, biyoenerji kavramının bir varlıktan başka bir varlığa enerji aktarımı gibi bir olguyu karşılayamayacağı söylenebilir. Bunu iddia eden kimse ya yeni bir terim ortaya atacaktır ya da test edilebilir veya ölçülebilir bir terminoloji ortaya koymalıdır (Hintz, ve diğerleri, 2003, s. 13-15). Görüldüğü üzere biyoenerjiye dayalı tedavi uygulamaları bilimsel dayanaktan uzaktır. Bunun yanında, onu savunanların ortaya koyduğu ve bağımsız bilim camiası tarafından kabul edilebilir objektif araştırmalardan bahsetmek de mümkün değildir. Biyoenerjinin

sözdebilim kabul edilmesindeki en güçlü gerekçenin de bu olduğu söylenebilir. Araştırmanın bir sonraki başlığında da bu gerekçeyi kuvvetlendirecek kapsamlı bir retoriksel analiz sunulmaktadır.

2. Youtube'da Biyoenerji Videolarının Retoriği

Ruh ve beden sağlığının yitirilmesi insan için şüphesiz ciddi bir durumdur. Buna bağlı olarak hastalıkların teşhisi ve tedavisiyle ilgilenen tıp da insanlık tarihinde çok önemli bir yer edinmiştir. Diğer yandan, herhangi bir hastalık üzerinde bilimsel çalışmaları hariçte tutacak olursak bir hastalığın teşhisi ve tedavisi üzerine çaba sarf edenlerin tek bir gruba mensup olmadığını vurgulamak gerekir.⁴ Günümüz modern tıp çalışmalarının yerine koyabileceğimiz okulların veya kurumsal yapıların beraberinde şifa dağıttığını iddia eden kimseler de olmuştur. Bunların hemen hepsi yaptığı işi bir dinle bağdaştırır. Kimi zaman tek tanrılı dini inanç unsurları, kimi zaman da paganizmle bağlantılı öğeleri görmek zor değildir. Sözün özü, şifacılar ve kullandıkları yöntemler bir şekilde din olgusuyla ilişkilendirilebilir.

Yukarıda aktarılanlarla bağlantılı olarak altını çizmek gerekir ki şifacının dine yaklaşımı yine dinin kendisi tarafından temkinle karşılanır. Şifacının dini değer ve kaidelerle birlikte bir bütün olarak o dine karşı tahripkâr olabileceğinin farkındadır. Herhangi bir dine inanan, bir hastalık karşısında şifa bulmak

---

⁴ Muhtelif kesimlerin bu çabasına rağmen, mesela biyoenerji veya refleksoloji gibi sözdebilim dallarında uzman olduğunu iddia eden kimselerin herhangi bir hastalık üzerinde yıllar boyu araştırma yaptığı görülmemiştir. Uzman olduğunu iddia ettiği alanda yayın yapmaz, bilimsel toplantılara katılmaz veya bir meslek örgütüyle bağı da bulunmaz. Zira bu şifacıların kullandıkları yöntemi açıklamak, gelişmeleri kayıt altında tutmak ve meslektaşlarıyla paylaşmak gibi bir gayesi de bulunmaz. Genel olarak işleri, yöntemleri ve becerileri belirli bilimsel ilkelere göre sorgulandığında olağan olmayan unsurlarla karşılaşılma olasılığı yüksektir.

ümidiyle Tanrı'ya dua eder. Ondan yardım diler. Bu durum hastanın iç dünyasıyla alakalı pozitif bir yansımaya sebep olarak dirençli ve sabırlı olmaya kapı aralayabilir. Tanrı ve insan arasındaki bu ilişkide dünyevi hiçbir çıkar bulunmaz. Gelgelelim bir şifacı sözde tedavi ettiği hastadan çıkar elde eder. Hatta sözcük bilim dallarından birini kullanarak şifa dağıttığını iddia eden kimsenin tek amacı budur. Yöntemi kusurlu olduğu gibi dini kendi şahsi çıkarlarına alet etmesi de bir başka kusurdur. Tam da bu sebeple, tıp bilimi şifacıları ve onların yöntemlerini ciddiye almazken dini yaşamda da bunlara karşı bir şüphe hakimdir.

Dinin kendisi inanma üzerine tesis edilmiştir. Çok basit bir anlatımla Tanrı'nın varlığını kabul etmediğiniz anda din dâhilinde öne sürülen tüm argümanlar geçersiz olur. Buna "Tanrı iyileştirmeye muktedirdir" önermesi de dâhil. Dolayısıyla inanç yoksa Tanrı kaynaklı bir şifa bulma ihtimali de ortadan kalkmaktadır. Diğer yandan tıp bilimi için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Tıbbın metodolojisi dinden farklıdır. Tıp, inanmayı ön koşul olarak ileri sürmez. Diğer anlatımla, varlığı ya da yokluğu mevcut yöntemlerle kanıtlanamaz bir şeye inanmayı zorunlu kılmaz. İnanan için de inanan için de bir tedavi imkânı sunar. Sonuçları yine her ikisi için de aynıdır. Zira ortaya koyduğu bilgi yine alanın uzmanları tarafından test edilebilir, yanlışlanabilir veya doğrulanabilir. Bir ön kabule gerek kalmaksızın ileri sürülen bir iddia tartışılabilir. Deneyler ve belirli bir metot dâhilinde önerilen tedavi yönteminin işe yarayıp yaramadığı ölçülebilir. Başka anlatımla tıbbi literatür insanoğlunun kavrayabileceği, üzerinde düşünebileceği somut veriler üzerine tesis edilmiş dünyevi bir olgudur. Bununla birlikte din ve dine dayandırılmaya çalışılan tedavi yöntemleri bu nitelikten yoksundur.

Tüm yukarıda anlatılanlarla bağlantılı olarak şifacılar ve modern tıpçılar arasında ikna edicilik bakımından ciddi bir

nitelik farkı vardır. Modern tıbbın ikna usulü rasyoneldir. Şifacılarınki ise irrasyonel. Tıpçı, iddiasını inandırıcı kılmak için ya geçerli bir yönteme sahip olan kendi yaptığı araştırmaya ya da alandaki diğer araştırmalara dayalı somut verilere atıf yapar. Argümanları geçerlidir. İddianın doğruluğunu ispat için hatalı çıkarımlarda bulunmaya yeltenmez. Şifacının argümantasyonu ise iki yönüyle kusurludur: Dayanağın kaynağı ve onun niteliği. Şifacının iddiasının dayandığı kaynak örneğin ilahi, şeytani veya meleki olabilir. Bu kaynaktan beslenerek iddiayı ispata çalışmak ise onlara göre hiç kusurlu bir hareket değildir. Mesela “birkaç güne kalmaz iyi olursun” iddiasına dayanak olarak “çünkü meleklerle işbirliği içindeyim” gibi bir gerekçe çok garipsenmez. İkinci kusur ise dayanağın niteliğiyle ilgilidir. İddianın kendisinden beslendiği dayanak mantık ilkeleri bakımından kusurlu olabilir. Şifacı bunda da kabahat görmez. Geçersiz argümanlar ve yekûn olarak tutarsız bir söylem ortaya koyma ihtimali oldukça yüksektir.

Tıpçılar ve şifacıların argümantasyonu bağlamında ele alınanlardan hareketle kısaca şunu söylemek mümkündür: Tıpçılar geçerli ve sağlam argümanlar ortaya koyarken şifacılar çok fazla geçersiz ve çürük argümanlar üretmektedirler. Bununla birlikte her ikisi de ikna bakımından sonuç almaktadırlar. Tıpçıların bu konuda neden başarılı oldukları metodolojilerindeki argümantasyon anlayışıyla açıklanabilir. Nitekim bunu kısaca belirttik. Esas soru şudur: Şifacılar nasıl oluyor da ikna edici olabiliyorlar? Bunun cevabı retorikte gizli. Eğer mantık ilkeleri çerçevesinde bir söylem geliştirilemiyorsa insanları kandırabilmek adına retorik gerekli malzemeyi sağlar. Şifacılar farklı retorik stratejilerle bunu yapabilmektedir. Çalışmanın bu bölümünde videolarda tespit edilen retorik unsurlar detaylı olarak ele alınacaktır. Kendini *biyoenerji uzmanı*⁵ olarak tanıtan şifacıların

---

⁵ Metin içinde okuyucunun biyoenerji uzmanı, biyoenerjici, biyoenerji terapisti gibi kelimeleri gördüğünde bu tanımlamaların önünde bir “sözde” sıfatının

ikna konusundaki mahareti, kullandıkları teknikler ve söylemlerinin genel retoriksel yapısı irdelenecektir.

Bu analiz girişiminden önce, araştırmanın tasarımıyla ilgili temel hususları aktarmak yerinde olacaktır. Youtube’da “biyo-enerji” ve “bio enerji, bioenerji” anahtar kelimeleri ile arama yapılmış ve çıkan sonuçlardan doğrudan konuyla bağlantılı olan 13 video analiz edilmiştir. Analize tabi tutulan videoların izlenme oranı izleyici etkisi bakımından önemli olduğundan bir alt sınır getirilmiş ve 5 binle kısıtlanmıştır. Diğer yandan üst sınır anlamında bir kıstas konulmamıştır. Videolarda yükleme tarihi, süre, tür ve video özellikleri bakımından bir kısıtlamaya gidilmemiştir. Dolayısıyla analiz için en kapsamlı yapı ortaya konmaya çalışılmıştır. Tv program kayıtları, özel çekim videolar, haber bültenleri ve seans görüntüleri gibi olabildiğince farklı türler ele alınmıştır. Bununla birlikte kendisini biyoenerji uzmanı diye tanıtan ve aynı kişinin birden fazla videosuna analizde yer verilmemiştir.

2.1. Mekânın Retoriği

Daha evvelki retorik bahsinden hatırlanacağı üzere bir terim olarak retorik genelde “söz”ü çağrıştırır. Yazılı veya sözel olanı. Bu çerçevede bir yazılı metnin retoriği veya bir konuşmanın retoriği üzerinde durulabilir. Retorik öğretisinin kriterleri çerçevesinde akademik değerlendirmeler yapılabilir. Bununla birlikte mekânın, bir devrin ya da herhangi bir göstergenin retoriğinden bahsetmek mümkündür. Bu doğrultuda, biyoenerji kapsamında ele alınan videoların mekânı da akademik ilgi odağı haline getirilebilir. Video kayıtlarının alındığı mekân retorik

---

olduğunu hatırlaması gerekir. Yoksa gerçek anlamda bir alanın uzmanına sahici bir atf yapılmamaktadır. Dil ve anlatım bakımından sürekli olarak metin içinde “sözde” nitelemesini kullanmamak adına şifacıların kendilerini tanımladığı gibi kullanılmıştır.

kapsamında değerlendirilebilir. Bir bütün olarak kameranın görüntülediği mekân ile o mekânı oluşturan sahne ve dekor aynı kapsamda ele alınabilir.

Videolarda ilk göze çarpan mekânsal özellik muayenehaneye görünümüdür. Analiz edilen videolardan H⁶ böyle bir yapıya sahiptir. Ortam bir muayenehaneyi andırmaktadır. Arka kısımda bir paravan ve duvarlarda ise sertifika izlenimi veren belgeler yer almaktadır. Yine video E ve diğer pek çok kayıta bir eğitim ortamını (veya seminer) andıran mekân özelliklerinden bahsetmek mümkündür.

Mekânın retoriği kapsamında şifacının muayenehaneyi andıracak şekilde düzenlenmesi video izleyicisinin zihninde belirli bir izlenimin uyanmasına yardım etmektedir. Bu görsel düzenleme tahmin edileceği üzere çağımız insanının alışkın olduğu hastane düzenidir. Bir anlamda yaygın olan sağlık sistemi ve onun tesis ettiği düzenin görsel yansımaları üzerinden bir anlam transferi gerçekleşmektedir. Diğer anlatımla çağdaş sağlık kuruluşları hakkında alıcının zihninde hâlihazırda var olan imaj ve algı şifacının videosu aracılığıyla bu videoyu izleyenlere aktarılmaktadır. Bakıldığında kendini “geleneksel” olarak tanımlayan şifacıların mekân kullanımı böyle değildir. Modern tıbbi alternatif olduğu vurgusuyla gelenekçi olduğunu söyleyip hem de diğerinin yapısal özellikleriyle bağ kurmak çelişkili bir durum olarak görülebilir. Burada, yöntem farklı olsa da mekânsal özelliklerin benzeşmesinde kabahat bulunmadığı iddia edilebilir. Ya da bu durumun anlayışla karşılanması gerektiği ileri sürülebilir. Şöyle ki burada vurgulanan şey mekân benzeşmesi değil mekânın taşıdığı anlamdır. Bu anlamın yukarıda belirtildiği gibi transfer edilmesidir. İşte burası retorikle bağlantılıdır. Zira bu

---

⁶ Araştırma dâhilinde analiz edilen Youtube videoları harfli sistemle kodlanmış durumdadır. Metin içinde okumayı kolaylaştırması ve yer tasarrufu sağlama amacıyla böyle bir düzenleme yapılmıştır. Okuyucu metnin sonunda kaynakça kısmında harflerle kodlanmış videoların linklerine ulaşabilir.

anlam aktarımı izleyicinin zihninde olumlu bir izlenim bırakmak, onu ikna etmek amacıyla bilinçli şekilde kullanılmaktadır. Mesajı tasarlayan bu düzenlemenin alıcı zihninde kendi lehine yaratacağı etkinin farkındadır.

2.2. Terminolojik ve Görüntüsel Yetkinlik Göstergeleri

Bir konuşanın veya mesaj kaynağının söyleminde yer verdiği kelimeler, giyim kuşamı, kullandığı nesnelere ve kaynak ile ilişkilendirilebilecek her türlü görüntüsel gösterge retorik bakımından bir anlama sahiptir. Bununla bağlantılı olarak, bu alt başlık altında şifacıların kullandığı terim ve göstergelere yer verilecektir. “Şifacının uzmanlığını” dolaylı olarak ima eden ve izleyicinin iknasını sağlama potansiyeli olan dilsel ve görüntüsel yapılar analiz edilecektir.

Şifacıların terminoloji kullanımına bakıldığında birçok videoda (A, H, F, J) kayda değer veri göze çarpmaktadır. Bilindiği üzere, bir zanaata vakıf olmak veya bir meslek dalını iyi ifa etmek o dal çerçevesinde oluşan terminolojik yapıyı iyi bilmeyi zorunlu kılar. Terminolojik yapının yerli yerinde kullanımı kişi için dolaylı olarak ilgili işi yeterince iyi bildiğine ve onun uzmanlığına dair kuvvetli bir emaredir. İşte bu gerçekliğin farkında olan şifacıların retoriksel bir etki yaratmak amacıyla bunu kullandığı görülmektedir. Örneğin video F’de şifacı, kullandığı terimlerle insan anatomisini bilen bir uzman edasıyla hareket etmektedir. Disk kaymalarından, omurilikteki eklem bölgelerinden bahsetmekte ve fitik hastalığına dair bir takım terimler kullanmaktadır. Böylelikle uzman olduğuna yönelik bir izlenim bırakmaya çalışmakta ve izleyici zihninde soru işaretlerini gidermeye çalışmaktadır. Ayrıca inandırıcılık ve saygınlık bağlamında bir etki yaratmayı hedeflemektedir. Böylelikle kaynağın güvenilirliği gibi ikna anlamında çok önemli bir engeli aşmaya çalışmaktadır.

Kaynağın güvenilirliğini sağlayacak ve uzmanlığa vurgu yapacak bir diğer unsur ise video A'da kitap yazarlığı olarak sunulmaktadır. Kitap yazarlığını yine mesleğin terminolojisine hâkimiyet olarak almak mümkündür. Şifacı, ethos kurgusu dâhilinde dikkatli ve gayet bilinçli bir şekilde biyoenerji konusunda bir kitabının bulunduğuna vurgu yapmaktadır. Böylelikle kendisini diğer “biyoenerji uzmanlarından” ayıştırmaktadır. Zira kendisi “*Biyoenerji Bilimi*”nin kitabını yazarak rüştünü ispat etmiştir. Hatta takipçileri piyasadaki diğer “sözde biyoenerji uzmanlarına” itibar etmese iyi olur!

Terminolojik yetkinlik göstergelerine ek olarak şifacıların kullandığı diğer bir kavramsal yapı daha vardır. Bunlara örnek olarak *uzman*, *terapist*, *büyük üstat*, *eğitmen* gibi kelimeler gösterilebilir. Biyoenerji uzmanı veya terapisti gibi sıfatların sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Şifacıyı onayan ve ululayan bir yaklaşım olarak üstat hatta büyük üstat gibi kelimeler tercih edilmektedir. Tüm bunların yanı sıra ve çok daha ilginç biçimde, varlığı bulunmayan, tanınmamış veya itibar edilemeyecek unvan, alan veya meslek isimleri kullanılmaktadır. Bunlardan en dikkat çekici olanı *parapsikolog* ve *serbest doçent* unvanlarıdır. Parapsikoloji gibi bir bilim dalının olmadığı gibi serbest doçent gibi bir ünvanın da akademide mevcut olmadığı bilinmektedir. En azından Türkiye’de faaliyette bulunan bu şifacı, “serbest doçent”in bu ülkenin akademisinde herhangi bir yer işgal etmediğini biliyor olmalı. Parapsikolog olan şifacı, şahsına yücelik katacak birkaç unvana daha yer vermektedir: “Parapsikolog Uzman Medyum Hakan.” Şifacı şu durumda olmayan bir bilim dalı olarak parapsikolojinin uygulayıcısıdır. Bunun için diplomasını nereden aldığı elbette bilinmemekte. Ayrıca kişi sadece basit bir medyum değil “uzman” medyumdur. Tıpkı yüksek mimar, yüksek mühendis gibi o da “uzman medyum”dur. Şu durumda, kendisi bilgilendirmediğine göre, X okulundaki parapsikoloji lisans eğitiminden sonra medyumluk okumuş ve uzman

medyum olmak için de yüksek lisans yapmış olmalı! Tüm bu imrenilecek akademik kariyeri sonucu unvanı “Parapsikolog Uzman Medyum” olmuştur! Söyleyiş şunu andırmaktadır: Ordinaryüs Profesör Doktor. Söz konusu bu unvan bilinmektedir. Akademide de itibarlı bir yeri vardır. İkna bağlamında ise kuvvetli bir etki potansiyeline sahiptir. İşte medyum, kullandığı sahte unvanla buna benzer retorik bir etki yaratmayı ummaktadır.

Unvan, meslek isimleri ve bunlarla ilişkilendirilerek kullanılan sıfatlar her zaman insan zihninde kuvvetli bir semantik uyarıcı olmuştur. Onlar alelade dilsel yapılar değil, üzerine kuvvetli anlamlar yüklenen dil birimleridir. Dolayısıyla iletişimin etkili kılınmasında (veya ikna edici iletişimde) oldukça önemli bir rol oynar. Kaynağın bu bilinçle kodladığı mesaj alıcıda daha fazla iz bırakırken inandırıcılık anlamında da kuvvetli etki yaratır. Analiz edilen videolardan aktarılan yukarıdaki örnekler bunun canlı birer örneğidir. Yalnız burada şifacının haksız ve yersiz biçimde kullandığı sözde unvan ve meslek isimlerinin altı bir kez daha çizilmelidir. Şifacının kendine yakıştırdığı sıfatlar öğretmen, mühendis, hâkim, doktor veya profesör, general gibi bilimsel alanda ve gerçek yaşamda karşılığı bulunan meslek dalları veya unvanlar değildir.

Şimdi *terminolojik ve görüntüsel yetkinlik göstergeleri* başlığının ikinci kısmı olan “görüntüsel göstergeler”e geçebiliriz. Görüntüsel göstergelerden kasıt, şifacının ikna gücünü arttıracak sözel olmayan her türlü nesne, işaret veya simgedir. Bunlara örnek olarak H ve F videolarındaki genel anlamda klinik ortamını andıracak düzenleme, seminer odası, beyaz önlük, sedye, neşter, insan iskeleti, insan anatomisini gösteren heykel gibi unsurları gösterebiliriz. Görüntüsel gösterge kategorisindeki her bir unsurun bir şekilde şifacının sözde yetkinliğine göndermede bulunduğu söylenebilir. Şifacı bir doktor gibi beyaz önlük giymektedir; neşter kullanmakta ve insan anatomisini sözde iyi

bilmektedir. Mesajın alıcısına mesleğindeki yetkinliğini ima eden bir imaj sergilemektedir. Konuşması (terminolojiye hâkimiyet dâhil), giyimi, kullandığı aletler ve mekânın retorığı şifacının üzerindeki kuşkuların kaldırılmasına yardımcı olmaktadır. Bir anlamda, düzmece de olsa kurulan yapının sahici olduğuna yönelik gerekli ayarlamalar yapılmaktadır. Mesela alelade bir mekânda değil klinik benzeri bir yerde hastalar kabul edilmektedir. Günlük kıyafet yerine önlük tercih edilmekte ve sözde tedavi esnasında cerrahi malzemeler kullanılmaktadır. Yine şifacının yetkinliğinin göstergesi olarak duvarda çeşitli sertifikalar sergilenmektedir. Bu sertifikaların mesajın alıcısındaki anlamsal karşılığı ise yine yetkinliktir. Yani şifacı, bir otorite tarafından ehil görülmüş ve bu işi yapmasına müsaade edilmiştir. Yalnızca bu işi yapabilecek donanımına sahip olanlara verilen bu sertifikalar kendisine verilmeye de uygun görülmüştür. Aksi halde duvardaki onca sertifika nasıl alınmış olsun? Yoksa devletin koca kurumları veya bilim yuvaları bu belgeleri ona neden versin?

2.3. Şifacının Söyleminde Kendi Uzmanlığına Vurgusu

Bir kişinin inandırıcılığı o kişinin yaptığı işteki uzmanlığıyla bağlantılı olduğunu yukarıda vurguladık. Burada da ayrı başlık altında bunu ele almak gerekti. Zira terminolojik ve görüntüsel yetkinlik göstergelerinin dışında bir de şifacının dile getirdiği ve uzmanlığına vurgu yapan kendi iddiası bulunmaktadır. Bu durum şifacının argümantasyonu ile alakalı logos kapsamında ele alınabilecek retoriksel bir unsur olarak belirlemektedir.

Videolara (E, G, M) bakıldığında şifacının, yapılan işin ne kadar zor ve karmaşık olduğunu vurgulayarak yetkinlik göndermesi yaptığı görülmektedir. Bu yetkinlik şifacıya göre ya ilahidir veya zorlu bir çaba sonucunda kişinin kendisi tarafından edinilmiştir. Dolayısıyla öyle her isteyen biyoenerji uzmanı olamaz. Örneğin bir şifacı (M), “Bu yetenek Allah vergisidir. Herkeste

vardır ama bizimkisi biraz daha fazladır” iddiasında bulunmaktadır. Video G’deki ise “Allah vergisi yetenektir. Sonradan kazanılmaz” demektir. Yine aynı şifacı “Enerjiler türlü türlüdür. Kimileri hasta eder (nazar gibi) kimileri tedavi eder. Benimki gibi” demektir. Yine benzeri şekilde video E’de biyoenerji uzmanı düşünce ile belirli bir frekansta ve renkte ilgili çakraya müdahale ettiğini söylemektedir. Yani şifacı burada karmaşık bir yapıya dikkat çekiyor. Biyoenerji işi özenle yapılması gereken zorlu bir iştir demeye getiriyor.

Alicının iknası konusunda retorik bileşenlerden logos elbette önemli ve gereklidir. İknanın rasyonel zeminini oluşturmaya yarayan logos yapısı mutlaka belirli mantık ilkelerine tabidir. Oysa şifacının ortaya koyduğu uzmanlık iddiasının zeminden yoksun olduğu görülmektedir. Diğer tabirle öne sürülen iddia dayanaksız ve kuvvetli delillerden yoksundur.

2.4. Kurumsallık Vurgusu

Nasıl ki bir marka, sabit bir işletme, belirli bir düzen içinde işleyen ticari firma müşterilerinin nazarında daha güvenilir olursa aynı şey biyoenerji uzmanları için de geçerlidir. Nitekim videolara (A, F) bakıldığında *akademi*, *Yoga Academy*, *Biyoenenerji Merkezi* gibi isimlendirmelerin kullanıldığı göze çarpmaktadır. Web adresleri, iletişim bilgileri ve diğer adres bilgilerinin paylaşıldığı görülmektedir. Böylelikle ethos kapsamına dâhil edilebilecek güvenilirlik vurgusu yapılmaktadır. Mesaj kaynağı olarak şifacı, yaygın olduğu üzere diğerlerinden farklı olduğunu, kendilerine güvenebileceği mesajını vermektedir.

2.5. Şifacının İmajı ve Beden Hareketleri

İknaya etki eden bir faktör olarak mesaj kaynağının ya da hatibin imajı, jest ve mimikleri retorik bakımından önemlidir. Retorik öğretisinde, alıcının zihninde etkili ve tutarlı bir söylem oluşturmak bakımından söz ile beden ahengi önemsenir. An-

lam sadece söz ile aktarılmaz. Bedenin hareketleri birer anlam taşıyıcısıdır. Aynı zamanda beden hareketlerinin söz ile uyumundan kaynaklı estetik bir etkiden bahsetmek de mümkündür. Bir bakış, boynun bükülmesi, bir dudak hareketi veya el hareketleri retorik anlamda estetik bir değer taşımakla birlikte muhababa anlam ileten işlevsel bir göstergedir. Bununla bağlantılı olarak konuşanın sözüne eşlik eden uyumlu beden hareketlerinin iknayı kolaylaştırdığı söylenebilir.

Yukarıdakilerle bağlantılı olarak videolara (F, G, I) bakıldığında değerli retorik unsurlar göze çarpmaktadır. Bunlardan en dikkat çeken video F’de şifacı, “bir şeyleri temizliyor” izlenimi vermektedir. Kendisine gelen hastanın üzerinden hastalıklı olan şeyi uzaklaştırıyor gibidir. Sanki insanın omuzundaki tozu silmesi veya pantolonuna yapışan bir şeyi tutup atması gibi hareketler yapmaktadır. Böylelikle hastalığa sebep olan zararlı şey bedenden sökülüp alınıyordur. Tıpkı cerrahların yaptığı ameliyat gibi. Bir beyin cerrahının tümörü kafadan çıkarması gibi bir izlenim yaratılmaktadır. Tabi yöntem biyoenerji olduğu için somut bir şey görmek mümkün değildir. Görünmez enerji, görünmez tümörü yine görünmez bir yere bırakmaktadır! Yine aynı şifacı, “Ömer Salih’in şurasında (çocuğun boğazını işaret ediyor) onu sıkın bir şey var. Onu şimdi çözüyorum ve alıp atıyorum” diyerek eliyle çözme ve atma hareketi yapmaktadır.

Birçok biyoenerji videosunda karşılaşıldığı üzere G’de de şifacı, bedenin sözde tıbbi olarak kusurlu yerlerine geldiğinde eli titreşim yapmak suretiyle mesaj veriyor. İdrar yolları iltihabı, baş ağrısı, bel fıtığı, memede kist var diyor. Kendi tabiriyle, biyoenerji uzmanlarının eli bir detektör gibidir. Hastanın bedeni üzerinde gezdirilen el problemlili bölgeye geldiğinde titrer. Bu durum metal araması yapan detektörün metal tespit ettiğinde titreşip sinyal vermesi gibidir. Şifacının eli o iş için üretilmiş hastalığın teşhisine yarayan medikal bir cihazdır adeta. Hareketleriyle izleyici zihninde böyle bir algı oluşturmaktadır.

Video I'da ise şifacının bir “şov”una tanık olmaktadır. Semineri andıran bir ortamda şifacı, katılımcıların birinin arkasında durmaktadır. Elleri kürek kemiklerini kapsayacak şekilde açıktır. Sözde bir çekim kuvvetiyle kişiyi geriye doğru çekmektedir. Bunu birkaç defa tekrarlamaktadır. Bu ve benzeri şovların çok defa tekrar edildiğini görmekteyiz. Özellikle popüler televizyon programlarındaki kayıtların kopyası olan video kayıtlarında bu türden videolara sıklıkla rastlanmaktadır. Bir tedavi iddiası taşımaktan ziyade katılımcının biyoenerji uzmanı sıfatıyla güç gösterisi yaptığı görülmektedir. Burada esasında örtük bir mesaj verilmektedir: Şifacı, şifa verebilecek meziyetlere haizdir; sahip olduğu bu özel yetenekle sizleri tedavi edebilir.

Çok farklı beden hareketlerinin yanında şifacının yaptığı işle uyumlu dikkat çeken unsurlar yukarıda belirtildi. Buna ek olarak değinilmesi gereken tespitlerden bir tanesi de şifacıların “şamanik” hareketleridir. Analiz edilen videolara bakıldığında kendini biyoenerji uzmanı olarak tanıtan bu insanların şamanların yaptığına benzer bazı hareketler sergilediği görülmektedir. Bu noktada biyoenerji uzmanları ile “kadim bir kurum” olarak şamanlık arasında bir bağ kurulduğu rahatlıkla söylenebilir. Böylelikle tarihi bir kurumun temsilcisi, güçlü bir geleneğin icracısı olarak kendilerini konumlandırmaktadırlar. Zira şamanlar özellikle Türki topluluklarda sadece ayinleri yöneten, ruhlarla ilişki kuran din adamları değil aynı zamanda hastalıkları iyi eden şifacıdırlar (<http://www.lugatim.com>, 2020). Dolayısıyla biyoenerji uzmanlarının da aynen şamanlar gibi şifa dağıttığı ima edilmektedir.

2.6. Şifa Bulmanın An Be An Hissedildiği Hasta Tecrübesi

Biyoenerji uzmanlarının yaptığı seanslar ilerleyen kısımlarda bağımsız bir başlık altında ele alınacak fakat burada dikkat çeken başka bir durumdan bahsedilecektir. Seans sırasında

hastanın “şifa bulma serüveni” anlık olarak aktarılmaktadır. Bu bir mucize gibidir. Hasta o an, oracıkta iyileşmektedir. Yanındakiler ise bu mucizeye şahitlik etmektedirler. Video D’de hastanın acı çeken, ağlayıp sızlanan halleri kameraya yansır. Hasta sanki bedenindeki “kötü” veya hastalıklı şeyin sıyrılıp gitmesini tecrübe ediyordur. Hastanın ağzından şu sözler işitilmektedir: “Çok şükür. Ruhumu özgür bırakıyorum. Anne babamı affediyorum. Onları seviyorum. Çok zorlanıyorum. Affediyorum ve özgür bırakıyorum.” Bu durum sanki terapi sürecinde hastanın dile getirmesi gereken sihirli sözler gibidir. Zira benzeri “tedavi” yöntemlerini deneyen veya kişisel gelişim kitaplarında sıkça karşılaşılan sözlere benzemektedir. Aynı videoda şifacının “bedenin ve ruhun tek; özgürsün” şeklinde mırıldandığı duyulmaktadır. Bütün bunlar ikna bağlamında izleyiciye sunulan kuvvetli ve etkili deliller olarak görülebilir. En azından işi organize edenin erişmek istediği sonuç budur.

2.7. Mucizeye Tanıklık Etmiş/Büyülenmiş Seans İzleyicileri

Bir önceki başlıkta, “iyileşmeyi” tecrübe eden hastanın durumuna ve onun kameraya yansıyan hallerine değinmiştik. Bu başlıkta ise bu hastanın iyileşmesine (ya da o mucizeye) şahitlik eden büyülenmiş seans izleyicilerine değinilecektir. Kamera büyülenmiş, şaşırılmış halleriyle bu izleyicileri (şahitleri) kayıt altına alır. Bu video kayıtları da Youtube üzerinden esas kitleye iletilir. Video D’de ritüeli takip eden izleyiciler hastaya şaşkın ve acıyan gözlerle bakmaktadırlar. Olan biteni görerek büyülenmiş seans izleyicileri arasında bir mucizeye tanıklık etmiş gibidir. Şaşkın halleriyle dikkat çekmektedirler.

Retoriğin hem pathos hem de logos bileşeniyle ilişkilendirilebilecek bu hal video izleyicisinin iknası adına önemli bir rol oynamaktadır. Seansa tanıklık edenlerin dışarıya yansıttıkları tüm duygu durumları pathos kapsamında değerlendirilebilir. Bu

duygu durumunun kameraya yansması inandırıcılığın artması yönünde bir etki yaratmaktadır. Çünkü orada her ne oluyorsa insanlar bundan etkilenmiş durumdadırlar. Bu, olduğu iddia olunan şeyin gerçekliğine dair bir gönderme olarak okunabilir. Diğer yandan, şifacının “ben iyileştirebilirim” iddiası yine seansa tanıklık eden kimselerin şahitliği ile delillendirilmektedir. Diğer söyleyişle, şifacının öne sürdüğü iddianın doğruluğu seansa şahitlik edenler üzerinden kanıtlanmaktadır.

2.8. Tanık Gösterme, Kanıt Sunma, Demonstrasyon (Seans Yoluyla) ve Şifa Bulanın Deneyimine Başvurma

Bu başlık altında ekseriyetle retorikğin logos bileşeni kapsamına sokulabilecek unsurlar ele alınacaktır.⁷ Logos, argümantasyon teorisiyle ilişkili olarak sözün akli yönüne vurgu yapar. Konumuz bağlamında, şifacının ileri sürdüğü iddiasını kuvvetlendirmek adına sunulan her türlü dayanak bu kapsamda değerlendirilebilir. Diğer tabirle nedensellik ilişkisi kapsamına alınabilecek veya iddia-zemin ilişkisi denilebilecek konu bu başlığın odak noktasıdır. Şifacının ettiği söze dair tanık göstermesi, ileri sürdüğü iddiaya kanıt sunması veya yaptığı işi ve sonuçlarını izleyenler önünde sergilemesi (demonstrasyon) bu kapsama alınabilir. Ayrıca şifacının şifa bulan kişinin deneyimlerini aktarması da aynı doğrultuda iş görür. Bu sayılanlar “şifa retorikği”nin logos ayağında geniş bir yer tutar.

Birçok videoda (B, G, J, K, L, I) logos işlevini yerine getiriyormuş gibi duran fakat gerçekte bunu sağlamaktan uzak birçok unsur tespit edilmiştir. Bunlardan bir tanesi hastanın kamera önünde konuşturulması yoluyla onama almak şeklinde

---

⁷ Retoriksel ikna kuramının logos ayağını tamamladığı gibi düşünülse de ona uymadığı görülecektir. Diğer anlatımla, logos gibi gözükse de klasik ikna kuramında logos niteliğini taşımayan bir yanıltmacadan bahsetmek mümkündür.

açıklanabilir. Şöyle ki, şifacı yaptığı işin başarılı olduğunu, tekniklerinin işe yaradığını ve hastanın şifa bulunduğunu izleyenlere söylemesini ister. Öncesi-sonrası tekniğiyle⁸ hastanın sağlık gelişimi ortaya konmaya çalışılır. Mesela seans öncesi ayaklar *topaçtır*; sonra hasta yürür olmuştur. Şifacı, kameralara bakarak hastaya, “başkaları inanmaz buna; siz anlatın” diyerek şifa bulunduğuna yönelik iddiayı doğrulaması istenir. Yalnızca hasta değil hasta yakınları da yönlendirmeli sorularla tanık gösterilmektedir. Onlardan şifacının yöntemlerinin işe yaradığına dair kanıtlar sunması istenir.

Biyoenerji uzmanlarının “kanıt sunma” bağlamında ortaya koyduğu videolar yine dikkat çekicidir. Bir şov niteliğinde sunulan bu kanıt sunma çabasında sıra dışı teknikler denenmektedir. Örneğin video G’de şifacı bir ayna kullanmak suretiyle teşhis koyabilmektedir! Aynadan yansıtma olarak enerji gönderebildiği, kişilerin hastalıklarını teşhis ettiği ve hatta küçük çaplı şifa verebildiği belirtilmektedir. Video K ve L’de şifacının mahareti ise bu sefer katılımcıları hareket ettirmek olarak karşımıza çıkmaktadır. Çeşitli beden hareketleriyle katılımcıların el ve kollarının hareket ettirildiği iddia edilmektedir. Bir başka videoda (I) ise hastalığı iyileştirmeye muktedir şifacının meziyeti bir katılımcının sırtını ısıtmaktır. Şifacı biyoenerji ile katılımcının sırtını ısıtmaktadır. Bu ısınma halinin nasıl olup da tüm hastalıkları iyileştirdiği ise açıklanmamaktadır. Bir tür güç gösterisi yapılmakta ve insanlarda hayret uyandırmaya çalışılmaktadır. Bununla bağlantılı olarak sözde şifacının güvenilir tıbbi delillerden tamamen yoksun olduğu da rahatlıkla söylenebilir.

Analiz edilen videolarda dikkat çekici figürlerden birisi de kendini *parapsikolog uzman medyum* olarak tanıtan şifacıdır. Medya araçlarını ve yeni medyanın imkânlarını kullanarak hedef

---

⁸ Tabi buna yönelik kullanılan sorgulama tekniğinin yönlendirme içerdiğini de belirtmek gerekir. Yönlendirme içeren soru teknikleri başka bir başlık altında ele alınacaktır.

kitleye etki etmenin de farkında olan bu medyum kayda değer veriler sunmaktadır. Sözde şifa bulan hastalarının iyileşme serüvenlerini kameralar karşısında anlattırmaktadır. Hastanın tip doktorları elinde nasıl heba olduğunu, modern tıbbın çaresizliğini ve kendisinin tedavisiyle şifa bulan insanların hikâyelerini sunmaktadır. Mesela bir hastası şunu söylemektedir: “Herkes görsün işte sen bir şarlatan mısın yoksa şifa veren birisi misin?”

Tanık gösterme, seans yapma ve kanıt sunma gibi yolların hepsini deneyen medyum bunların ne derece etkili olduğunun da bilincindedir. Şifacı medyum, seansta yaptığı şeyi şöyle tarif etmektedir: “Boş bir peçeteye yapılıyor. Biyoenerji dediğimiz olay kullanılıyor. Biyoenerji uygulayacağım.” Şifacı, “pis kan alma” diye tabir ettiği işlem için bir tepsi, gül suyu, kolonya ve zımbalanmış peçete kullanmaktadır. Tepsie bir miktar gül suyu sıkar ve biraz da kolonya döker. Zımbaladığı peçeteyi hastanın kolu ile kendi eli arasına sıkıştırıp ovalamak suretiyle kan çıkarır. Böylelikle bu “dâhiyane” tedavi sona ermiş olur! Medyumun ifadesiyle, “bu olay kanseri, tümörü yok ediyor.” Şifacı medyumun söylemi ve sıklıkla ima ettiği ve bazen de açık olarak söylediği gibi *kanserli hastaların hastane kapılarında sürünmesine gerek yoktur. Beceriksiz doktorların eline düşülmemelidir. Bunlar insanları ölüme terk ederler. Oysa kendisinin iki dakikalık senası tüm dertlere şifadır.*

2.9. Yönlendirmeci Soru

Anlamın çarpıtılmasında eski yöntemlerden biri olan yönlendirmeci soru tekniğinin burada şifacılar tarafından da kullanıldığı görülmektedir. Farklı videolarda (B, F, G) benzeri tablolarla karşılaşılmıştır. Video B’de şifacı, hastaya “öyle mi, değil mi, doğru mu” gibi sorular yöneltmektedir. “Başında ağrılar vardı onlar azaldı demiştin herhalde değil mi?” veya “Yani biyoenerjinin faydasını gördünüz, anneniz iyileşti?” şeklinde sorular sorulmaktadır. Bir başka videoda (F) şifacı, kameralar

önünde olan ve kendini baskı altında hissettiği görülen hastaya benzeri sorular yönelmektedir: “Benim tedavi yöntemime 10 üzerinden kaç puan verirsiniz?” gibi sorular sorulmaktadır. Bir diğer videoda (G) ise şifacı hastaya “akciğerde, kalpte, böbrekte sorun var mı” diye soruyor. Hasta soruya var derse şifacı bunu kendi bilmiş sayıyor. Yani hastalığı teşhis etmiş oluyor. Hasta rahatsızlığım yok derse de problem değil çünkü şifacı bunları zaten hastanın hikâyesini öğrenmek üzere bilgi toplama maksatlı sormuştur. Dolayısıyla izleyenlerin nazarında şifacı hanesine eksi puan yazılmıyor.

Bunlara ek olarak, şifacıların insanlara sorduğu rahatsızlıkların toplumda sıklıkla görülen hastalıklar olduğu görülmektedir. Mesela kalp, şeker, tansiyon, baş ağrısı, fitık gibi rahatsızlıkların olup olmadığı soruluyor. Esasında şifacı, atsa bile tutturabileceği kategoriden bir seçenek sunuyor. Hatta bir değil; demet yapıyor. Çoğu zaman yukarıda adı sayılan ve toplumda sıklıkla karşılaşılan hastalıklardan birçoğunu aynı hastaya soruyor. Bildiği zaman mucizevi bir işe imza atmış gibi lanse ediyor.

2.10. Motivasyon ve Telkin

İnsanı motive edecek konuşmalar yapmak, ona cesaret vererek belirli bir eylemi teşvik etmek çoğu zaman davranışı yönlendirmenin etkili bir yöntemi olmuştur. Bu yöntem sadece tıbbi meselelerde değil hemen her alanda insanı yönlendirmede kullanılagelmiştir. Bu kapsam, çevreyi temiz tutma konusundan zararlı alışkanlıktan uzak durmaya kadar genişleyebilir. Motivasyon konusuyla bağlantılı olarak ve onun bir adım ötesinde yer alan telkinin varlığını vurgulamak gerekir. Telkin, “bir kimseye bir fikri aşılama, aşılıp zihnine sokma, öğretme”dir (<http://www.lugatim.com>, 2020). Motivasyondan farklı olarak muhatabı yanlı biçimde ve mesajı verenin lehinde yönlendirmekle ilgilidir.

“Her insan etrafına bir duvar örüyor. Örülen duvar yıkılmalıdır. Bizi negatif şekilde etkileyen düşünceleri kaldırırsak o zaman şifa buluruz. Şifa bir de kişi iyileşeceğine inanıyorsa olur.” Alıntılanan sözler video F’deki şifacıya ait. Videoda da bu düşünceden hareketle hastaya telkinde bulunmaktadır. Yapacağı seans sonrasında iyileşmeyi hissetmesini ve bunu ifade etmesini ısrarla dile getirmektedir. Benzeri şekilde video B’de şifacının “korkuyu atıyoruz, korkuyu attığımız müddetçe daha iyi yürüyeceğiz. Biz kendimizi dinlemediğimiz müddetçe daha iyi daha rahat yürüyeceğiz” dediği görülüyor. Kendini dinlemekle kasıt ise hastaya “olumsuz düşünme, yapacağına inan” demek oluyor ki bunun bir biyoenerji mahareti olmadığı, psikolojik bir etki yarattığı açıktır.

Bir diğer videoda (E) ise şifacı katılımcılardan birinin sağ kolunu uzaktan yukarıya doğru hareket ettirebileceğini iddia etmektedir. Bunu izleyicilerin önünde 3 defa açıklamakta ve katılımcıya ısrarla, vurgulayarak ve sağ koluna dokunmak suretiyle o kolunu hareket ettireceğini bildirmektedir. Bu durum yine bir telkin girişimi izlenimi uyandırmaktadır.

Videolara bakıldığında telkin ve motivasyona dair şifacıların benimsediği ilkeyi görmek zor değildir. Video F’de şifacı, “insan ağrı hissediyorsa esasında bu bedeninde değildir. Zihinsel ve ruhsaldır. Benim yaptığım iş bedensel değil ruhsal ve zihinseldir” diyor. Esasında telkin, hipnoz veya psikolojik etki amaçlayan bir bakış açısının itirafını yapmaktadır. Aynı şifacı videonun bir başka yerinde şunları dile getirmektedir: “Mükemmel olan görünmeyendir. Duvarları yıkın. Kötü düşünceleri atın. İyi düşüncelerle yatın kötü değil. Sabah kalkınca ve akşam dua edin. Şükredin. İnanın ve şifa bulun.” Aynı düşüncüyü bir başka şifacı ise (L), “hastaların inançlı olması, iyileşeceğine inanarak gelmesi” gerektiğini vurgulayarak yapmaktadır.

Görüldüğü üzere şifacıların hastaları motive eden konuşmaları ve telkine varan yönlendirmeleriyle insanlar üzerinde

psikolojik bir etki yarattıkları açıktır. Sorun şu ki görünürde bir başarı sağlandığında etkinin hangisinden kaynaklandığı bilinememektedir. Örneğin eğer hasta yürüdüyse biyoenerji sayesinde mi yoksa psikolojik temelli motivasyonel bir etkiyle mi yürüdü? Biyoenerji ve onun etkisini test edecek bir metot bulunmadığından bunu bilmek en azından şimdilik imkânsız durmaktadır.

2.11. Sözde Tedavi Gereçleri veya Kendine Anlam Yüklenen Nesnelere

İncelenen videolar arasında (H, F, G) bazı nesnelere tıbbi anlamlar yüklendiği görülmektedir. Teşhis veya tedavi maksatlı kullanılabileceği iddia edilen bu nesnelere sahiden o işlevi yerine getirebileceğine yönelik bilgi de aktarılmamaktadır. Bu doğrultuda, farklı videolarda çeşitli taşlar, heykelcik, ayna, adına migren kolyesi denen bir takı ve ne olduğu belli olmayan kare şeklinde bir cihaz görülmektedir.

Şifacının kullandığı bu gereçlerin hedef kitlenin ikna edilmesi (kandırılmasında da denebilir) sürecinde işlevsel bir yer edindiği görülmektedir. Kerameti kendinden menkul şifacının hastayı yaptığı işe ve sonuçlarına inandırması tek başına zor olabilir. Bu sözde tedavi araçları ise bir şekilde sorumluluğu dağıtarak iknayı kolaylaştıran bir etki yaratıyor olabilir. Şöyle ki, iknanın kaynakları sadece şifacı olursa ve şifacı ethos bağlamında sorun yaşarsa işler sarpa sarabilir. Yani şifacının uzmanlığı, yetkinliği ve güvenilirliği sorgulanmaya başladığında ikna başarısız olabilir. Bununla birlikte sözde teşhis ve tedavi sürecine eklenen bir “yardımcı unsur” yukarıda da değinildiği gibi sorumluluğu şifacı ve sözde tedavi gereci arasında pay edebilir. Böylelikle hasta, süreçteki olası başarısızlığı tek başına şifacıya değil yardımcı unsura bağlayabilmektedir. Ya da bu hiç olmamakta, hasta yaşanan bir başarısızlığı bu sorumluluk paylaşımından dolayı tolere edebilmektedir. Bu bağlamda, şifacının sürece dâhil ettiği nesnelere benzeri bir işlevle iknayı olumlu

yönde etkilemektedir. Zira hasta için kafa karıştırmayacak ve içinden çıkılamayacak derecede karmaşık olmadığı sürece bu gereçler kendisine olumlu bir anlam yüklenmektedir. Böylesi bir durumda iknayı olumsuz etkileyecek gelişmelerin öñü daha etkili biçimde alınmaktadır. Çünkü yukarıda bahsedildiği gibi sorumluluk paylaşımı bu sefer şifacının kendisi de dâhil olmak üzere çok fazla unsur arasında yapılmaktadır. Sonuç olarak olası başarısızlığın kendisine mal edilebileceği unsurlar artmakta ve tolere etme şansı yükselmektedir.

Şifacıların başvurduğu ve yukarıdaki durumla da bağlantılı olarak bir aldatmaca tekniğinden bahsetmek mümkündür. Şifacı, kendisi ve kullandığı tüm teknik ve gereçlerin dışında “gerçek şifacı Allah’tır” gibi bir söylem geliştirmektedir. Bu durum, tüm şifacı ritüelinde şöyle bir sonuca sebep olmaktadır: Herhangi bir başarısızlıkta “Allah nasip etmedi” gibi kimsenin hakkında emin olamayacağı bir bahane ortaya konulabilmektedir. Sorumluluğun paylaşılması noktasında “Tanrı” burada yine durumu kotarmaya yarayan işlevsel bir unsur olarak kullanılmaktadır. “Allah nasip etmedi ve iyileşmedin” dendiği vakit inanan bir insanın çok da itiraz etmeyeceği düşünülebilir. Şifacı ise böylelikle hiçbir sorumluluk almadan bu işten yakasını kurtarabilmektedir.

2.12. “Rakip” Olan Modern Tıbbı Küçümseme/Basite İndirgeme

İkna edici iletişimin çok genel olarak iki ana güzergâhı vardır. Birincisi hatibin kendi söylemi ve bu söylem çerçevesinde ileri sürdüğu argümanlar ve diğer irrasyonel zemindeki retoriksel taktiklerdir. İkinci ana güzergâh ise muhatabın veya rakibin rasyonel zemindeki iddia ve argümanlarına karşı geliştirilen çürütmelerle yine irrasyonel mahiyetteki karşıt söylemdir. Bu başlık altında ise ikinci ana güzergâh ele alınacaktır.

Hatip kendi söylemini kurar ve sözünü farklı retorik stratejilerle etkili hale getirmeye çalışır. Diğer yandan rakibin söylemini (rasyonel düzlemde/argümantatif tarzda) ve rakibin ethosunu (irrasyonel düzlemde) hedef alır. İncelenen videolarda bu kapsamda tespit edilen veri göz önüne alındığında ikincinin, yani modern tıbbın ethosuna yönelik olumsuz kurgunun ağır bastığı görülmektedir. Zira gerçek bir tartışma örneği olarak modern tıbbın argümanları üzerinden bir çürütme yapmak zor durmaktadır. Şifacının bunu yapacak ne metot bilgisi, ne çağdaş tıp literatürü hakkında yargıda bulunacak birikimi ne de kendi alanının (biyoenerji) diğeri karşısında savunulabilecek bilimsel bir zemini vardır. Dolayısıyla şifacının söylemi, rakip olarak gördüğü çağdaş hekimleri ve hastaneleri bir şekilde karalamak, küçük düşürmek, yetersiz göstermek ve basite indirgemek gibi olumsuz ethos kurgusunu besleyecek şekildedir. Esasında retorikğin sunduğu ikna yollarından en fazla eleştiriye uğrayanı ve hatta gayriahlaki addedilmiş olanını tercih etmektedir.

Video F’de şifacı “bilimsel olduğu bilinen şeyler bizi hasta ediyor” diyerek kendi yöntemini savunmaktadır. Daha önce anılan medyum şifacı (video J) ise kendine gelen bir hastaya doktorları kast ederek “seni ölüme terk etti ha?” diye seslenmektedir. Medyum kendi yöntemini kurtarıcı, tıpçılarını ise “ölümcül” bulmaktadır. Çünkü doktor, bilinen tüm tıbbi tedavi yöntemlerini denedikten sonra dürüst bir şekilde hastasına bilinen tüm yöntemleri denediğini ve muvaffak olunmadığını bildirmiştir. Şifacı bu durumu sanki hasta hiçbir tıbbi yardım almamış ve ölüme terk edilmiş gibi aksettirmektedir. Benzeri şekilde bir başka videoda (M) şifacı kendine gelen hastaların hastanelerden çare bulamayanlar olduklarına dikkat çekmektedir. Yani ona göre “tedavide beceriksizliğin sonucu” insanlar kendilerine zorunlu olarak gelmektedirler.

Analiz edilen videolardan şifacı E’nin iddiası hiç de mütevazı sayılamayacak şekildedir. Ona göre; “dünyada hiçbir

kimse tedavi ediyorum terimini kullanamaz. Ne bir doktor, ne bir şifacı ne kimse...” Esasında şifacının söylemi modern tıbbı kendi sahte alanına çekmek/indirgemekten başka bir şey değildir. Tıp “tedavi ederim” önermesini ortaya atar ve bunu kolaylıkla delillendirir. Diğer yandan biyoenerjici bunu yapamaz; yaptığını iddia ettiği şeyi de açıklayamaz. Bunun için bir metodu yoktur. Ortaya koyduğu çabanın kanıtlanabilecek bir yapısı bulunmadığından tüm iddiaları safsata olmaktan öteye geçemez.

2.13. Dayanaksız ve Kanıtlanamaz İddialar

Herhangi bir alanda üretilmiş söylemin argümantasyon analizi yapılırken argümanın temel bileşenlerinden biri olan *iddianın* ele alınması zorunluluktur. Söylem sahibinin iddiasının bir temele dayanıp dayanmadığı ile yine iddianın epistemolojik zeminde tartışmaya açık olup olmadığına bakılmalıdır. Diğer tabirle, iddianın, kendisini inanılır kılacak bir dayanağın varlığı ve akli yolla ya da deneysel olarak kanıtlanmasının mümkün olup olmadığı sorgulanmalıdır. Retoriksel analiz kapsamında, (logos bağlantılı olarak) yukarıda açıklanan ilkedен hareketle şifacıların iddialarına bakıldığında ezici çoğunluğunun ya dayanaksız ya da kanıtlanamaz olduğu görülmektedir. Videolardan tespit edilen ve aşağıda detaylarıyla ele alınan birçok örnek bu tespiti ziyadesiyle temellendirmektedir.

Video F’de şifacının, insanda “kara lekeler vardır” gibi bir iddia ortaya attığı görülmektedir. Elbette bunlar nedir, kimlerde görülür, nasıl tedavi edilir gibi sorulara cevap vermemektedir. Zaten bu kara lekeleri de ancak kendisi görebilmektedir. “Kara leke vardır” önermesi kendisini destekleyecek herhangi bir bilimsel dayanaktan yoksun olarak ileri sürülmektedir. Benzeri şekilde bir başka şifacı (C) biyoenerji için kanserin son aşaması hariç literatürde ne kadar hastalık varsa hepsine iyi geldiği iddiasında bulunmaktadır. Ek olarak, biyoenerji uygulaması ile %80 başarı sağlandığını da belirtmektedir. Tabi hangi bağımsız kuru-

luşların bu sonuçları desteklediğini, %80'lik başarı oranının hangi istatistiki çalışma sonucu elde edildiğini açıklamamaktadır. Bunların yanında, tıp literatürünü sarsacak iddialara da yer verildiği görülmektedir! Örneğin video F'de, insanın hissettiği ağrıların bedeninde değil zihninde ve ruhunda olduğu iddia edilmektedir. Mesela fiziki bir etki sonucu bedende oluşan bozulmayı ve ortaya çıkan ağrının sebebini açıklamamaktadır. Bir başka şifacı (H) ise yine hiçbir dayanak sunmaksızın “taşlarda bulunan mineral ve elementlerin insan vücuduna iyi geldiğini” söylemektedir. Yine aynı şifacı “migren kolyesi” diye ifade ettiği takı için %100 başarı garantisi vermektedir. Buna ek olarak, kanser için de elbette farklı “taş” seçenekleri sunmaktadır. Başarısını sadece kendi onaylayabilen biyoenerji uzmanları mucizevi iyileştirmelere imza attıklarını çekinmeden dile getirmektedirler. Örneğin aynı zamanda medyum olan kişi (video J), *ayda 20 kanserli hastaya bakıyorsa 12-13 tanesini iyi ediyoruz* demektedir. Medyumun bu fütursuzca yaklaşımını analiz dışında tutulan bir başka video da devam ettirdiğini ayrıca belirtmek gerekir. Saç dibinden tırnak ucuna ne kadar toksin varsa hepsini çekeceğini söylüyor. “Kanser, tümör, sara, epilepsi hastalığına inanmıyorum. Çoğunu kuruttuk.” Bu hastalıkların hepsinin biyoenerji yoluyla “kılcal damar temizliği” yapılması sonucu tedavi edildiği iddia ediliyor.

Tüm bu farklı kayıtların yanında başka bir video (M) var ki ayrı değerlendirmeyi hak etmektedir. Ona göre biyoenerji psikolojik ve fizyolojik tüm hastalıklarda kullanılabilir. Esasında bu iddia “meslektaşlarının” her hastalığa iyi geliyor sözünden farklı değildir. Bu “uzman” ayrıca, dünyanın öbür ucunda bulunan insanlara müdahale ederek hastalığını teşhis ve tedavi edebileceğini iddia etmektedir. Şifacının dikkat çekici yönlerinden biri de *biyoenerji alanına eleştirel bir yaklaşım* sergilemesidir! Ona göre enerji üzerine olan bütün çalışmalarda (reiki, biyoenerji, suya bakma, metafizik, taşla tedavi, mor alev)

görünmeyen varlıklar kullanılır. “Aracısız hiçbir şey olmaz.” Bu işi yapanlar aracı kullanır. Biyoenerji, görünmeyen araçlarla yani dini bir terimle *cinler* vasıtasıyla yürütülen bir iştir. Öte yandan, eleştirel yaklaşımın öncüsü bu şifacıya göre bir grup biyoenerjici meleklerle çalıştığını iddia etmektedir. Yani cin yerine onları aracı yaptıklarını öne sürmektedirler. Oysa “meleklerle çalışmak kimsenin haddine değildir.” “Müslüman cinlerle çalıştığını söylese amenna. Bu İslam’a ters değildir.” Şifacı bu duruma açıklama getirmek için de şu sözleri eklemektedir: Melekçiler eğitimi yurt dışında almaktadırlar. Dolayısıyla yabancıların terminolojisini (Rafael, Michael, Baş Melek vs.) kullanırlar. Yurt dışında biyoenerji öğrenen kimseler daha sonra Türkiye’ye geldiklerinde bu isimleri olduğu gibi kullanırlar. Kendilerini de *melekçi* diye ifade ederler.

Tartışama usulünde en sık karşılaşılan problemlerden biri her zaman temellendirilmemiş iddialar olmuştur. Eleştirel düşüncenin dikkat çektiği en önemli hususlardan biri budur. Öte yandan fikirlerin argümantatif sunumu ve onların analizi kolay bir iş değildir. İşte bu gerçeklik sebebiyle, çalışmanın girişinde de vurgulandığı üzere insanlar kanmaya devam ederler. Ele alınan örnekler de göstermektedir ki aynı durum şifacıların hedefindeki hasta insanlar için de geçerlidir.

2.14. Söylem ve Uygulamadaki Tutarsızlıklar

Rasyonel zeminde ikna ediciliğin kalitesini ölçmede hatibin ürettiği söylemin tutarlılığı önemli bir etkidir. Rasyonel ikna ediciliğin değerlendirilmesinde tutarlılığın tek değişken olmadığı belirtilmelidir. Araştırma çerçevesinde kayıtlara bakıldığında ise şifacı söylemlerinde tutarsızlıkların bulunduğu vurgulanmalıdır. İrrasyonel zeminde ilerleyen bir ikna çabasında retorik tuzakların bu tutarsızlığı perdelediği söylenebilir. Ethos ve pathosa dayalı olarak kullanılan her türlü retorik üretim (tabi ki aldatmaca maksadıyla yapılıyorsa) bahsi geçen perdeleme

işlevini yerine getirir. Muhatabın söylem içindeki tutarsızlıkları fark etme ihtimali düşürülmüş olur. Böylelikle ikna sürecinde olumsuz bir etki yaratma potansiyeli olan mantıksal bozukluklar gizlenebilir.

Video kayıtlarına bakıldığında özellikle J’de ele alınmaya değer tespitler bulunmaktadır. Mesela şifacı biyoenerji uyguladığını söylüyor ama yaptığı iş fiziksel bir etki olarak “kılcal damardan kan alma”dır. Yine kaydın başka bir kısmında şifacı medyum, tıp doktorunun yerinin ayrı kendi yerinin ayrı olduğunu savunmaktadır. Fakat daha önce de tıpçıların hastaları ölüme terk ettiğini iddia etmekteydi. Aynı medyuma gelen hasta, kendisinin kanser tedavisi için kemoterapi gördüğünü dile getirmektedir. Bununla birlikte “size geldikten sonra iyileştim” gibi bir beyanda bulunmaktadır. Çelişki şu ki, şifacının sahiden iyileştirebildiği bir an kabul edilse bile kemoterapi devam ederken etkinin kimden kaynaklandığı bilinemez. Aynı hasta, şifacıya gelirken eşzamanlı olarak hastaneye de gitmekte olduğunu belirtiyor. Röntgen çekilerek hastalığın gerilediği bilgisi doktor tarafından kendisine aktarılmıştır. Şunu da ekliyor: “Doktor görünce sevindi. Kendi tedavi etti sanıyor.” Araştırmanın daha önceki kısımlarında ele alındığı üzere tiye alma, modern tıbbi küçümseme gibi bir yaklaşımın bulunduğunu da tekrar hatırlamak gerekir.

2.15. Hatalı Çıkarımlar/Safsatalar

Kandırmak suretiyle inandırmanın en önemli yollarından biri safsata tekniklerini kullanmaktır. Akıl yürütme hatası ya da hatalı çıkarım diye de adlandırılabilir bu durum düşünmenin doğru şekilde yapılmasına engeldir. Safsata, mantık biliminin düşüncede doğruya erişmek için belirlediği ilkelerden sapmayı ifade eder. Analiz edilen videoların ise bu türden mantık yanlışlarını barındırması şaşırtıcı değildir. Aşağıda bu safsata türlerine dair örnekler detaylı bir biçimde ele alınmaktadır.

Zihni yanıtma tekniği olarak kullanılan türlerden bir tanesi *cehalete başvuru* safsatası olmuştur. M kodlu videoda şifacı, “biyoenerjiyle uğraşanlar cinleri kullanırlar” şeklinde bir iddia ortaya atmaktadır. Bir şeyin varlığı kanıtlanamıyorsa o şey yoktur denemez. Aynı şekilde bir şeyin yokluğu da henüz onun o anda kanıtlanamamış olmasına bağlı olarak reddedilemez. Bu çerçevede yürütülen tartışmalarda cehalete başvuru safsatasına düşme ihtimali yüksektir. UFO’ların varlığı konusunda yürütülen tartışmalar bu kapsamda değerlendirilebilir. Şifacının söylemine dönecek olursak biyoenerji işinin cinlerle yapıldığı iddiası da aynı kapsamdadır. Zira varlığı kanıtlanamayan bir şey için böyle bir yargı ortaya koymak iddia sahibini safsata yapmaya sürükler. Yeri gelmişken belirtmek gerekir ki böylesi bir kanıt-lama halinin ortaya çıkması şifacıyı haklı (iddiasını doğru) çıkarır. Şayet bu kanıt-lama bir gün yapılacaksa, o gün gelinceye dek şifacının ilgili yargısını ortaya koymak mümkün değildir. Buna ek olarak, “melekçilerin melekler yardımıyla biyoenerji yaptıkları” iddiası da aynı kapsamda değerlendirilebilir.

İstifade edilen tekniklerden bir tanesi de *ortak tutum* safsatasıdır. Video J’ye bakıldığında şifacının şöyle bir örtük iddiasının bulunduğu rahatlıkla söylenebilir: “Herkes tedavi olmak için bana geliyor; siz de gelin.” Buradaki temel yanlışlık “herkes yapıyorsa ben de yapmalıyım” ya da “siz de yapmalısınız” yanlışlığıdır. Yani bir eylemin doğru ya da yanlışlığı kendi içinde değerlendirilmeden sadece insanların onu yapıp yapmadığına bakarak karar verilmez. Ortak tutum safsatası da bu ilkeyi çiğner. Şifacı da çektiği video kayıtları, konuşturduğu insanlar, verdiği örnekler ve yine kendince aktardığı istatistikle (mesela şifacı konuşmasında o gün 22 hasta kabul edeceğini söylüyor) “kanserli hastalar tedavi için bana geliyor; siz de gelin” çağrısında bulunmaktadır.

Videolarda bazen aşırıya gidilerek tıp doktorlarını hedef alacak şekilde *adam karalama* safsatasına başvurulduğu da

görülmektedir. Daha önceden hatırlanacağı üzere bunların en dikkat çeken hastaya “seni ölüme terk etti ha?” diye soran şifacıdır. Doktorun ne işlem yaptığını, hastanın durumunu bilmeden ve tıbbi bir müdahale olarak yapılan işi tartışmak yerine doktoru canilikle suçlamaktadır. Zaten bir tartışmanın olabilmesi için de şifacının en az muhatabı kadar tıp bilgisine sahip olması gerekir. Böylesi bir durum olamayacağına göre şifacı için adam karalama daha uygun/olası bir yöntem olmuştur.

Analiz edilen videoların geneline bakıldığında çoğu için *otoriteye başvuru* safsatasını kullandığı söylenebilir. Şifacılar düşüncelerini temellendirmek için yersiz ve alakasız şekilde kişi ve kurum isimleri vermekte ve kutsal kitapları anmaktadırlar. Örneğin Kuran, Hipokrat, eski şifacılar, kim oldukları ve nerede olduğu belirsiz sözde sağlık kurumları, kutsal metinler ve inanışlar ya da başka bir şifacı sözde otoriteler arasında gösterilebilir. Bir yalana inandırmak için başka bir yalancı veya alakasız/yersiz şekilde referans verilen kişi veya kurumlar bulunmaktadır. Şifacı mesela Hipokrat şunu demiştir diye başlayıp kendi çürük argümanını oluşturmuş gayret etmektedir.

Sonuç

İkna öyle bir kavram ki hayatın her alanında kendini gösterir. Basit gündelik ilişkilerden devletlerarası ilişkilere, ticaretten siyasete kadar uzanan geniş bir yelpazede durum aynıdır. Bir teorinin kanıtlanması çabasında veya bu çalışmada görüldüğü üzere bir dolandırıcılık hikâyesinde de erişilmek istenen sonuçtur. Dilin ikna amaçlı kullanımına sürekli başvururuz. Elbette bu ikna girişimleri her zaman iyi, doğru veya güzel bir şeye hizmet etmez. Sıklıkla kötü niyetli kullanımlara aracılık eder. Bir insanın diğer bir insanı kandırmasında rol oynar. Bu kandırma hali ise hiç durmaksızın tekrarlanır durur. Giriş kısmında zikredildiği üzere, çünkü *insan kandırılmaya yatkın bir varlıktır*.

Bu kandırılma serüveni çoğu zaman iknanın irrasyonel boyutuyla ilerler. Hatırlanacağı üzere rasyonel zeminde üretilen bir söylemin hem muhatabı ve hem de kullandığı unsurlar farklıdır. Rasyonel tarzda iknanın büyük oranda araştırma kapsamı dışında kaldığını belirtmiştik. Metin kapsamında üzerine eğildiğimiz irrasyonel ikna yöntem ve teknikleri oldu. Bu da bir sözdebilim olarak biyoenerji uğraşı üzerinden 13 Youtube videosu analiz edilerek yapıldı. Burada tekrar altı çizilmeli ki Youtube ortamına yüklenen videolar biyoenerji uzmanlarının ikna çabalarına hizmet edecek şekilde şekillendirilmiştir. Şöyle ki izleyen üzerinde etki edebileceği düşünülen “başarılı”, “çarpıcı”, “hayret uyandırıcı” videolar yüklenmiştir.

İncelenen videolar retoriğin zengin ve kapsayıcı birikimi çerçevesinde ele alınmıştır. Bu kapsamda, araştırmanın analiz kısmında 15 farklı alt başlıkta kapsamlı bir değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirmeler göstermektedir ki, mekânın kendisi hedef kitleyi ikna (kandırma da denebilir) yolunda işlevsel bir öneme sahiptir. Birçok şifacının mekân tasarımı ve kullandığı dekorasyon modern tıbbı, hastanelere ve genel olarak çağdaş sağlık sitemine dairdir. Videolarda dikkat çeken bir diğer unsur tıbbi terimlerin ve yine tıp bilimine mahsus göstergelerin birer yetkinlik emaresi olarak kullanılmasıdır. Şifacının yaptığı işe vakıf olduğunu ispat dâhilinde belirli terimleri tekrarladığı görülmektedir. Bununla bağlantılı olarak yine şifacıların kendi uzmanlıklarına vurguları bir diğer ikna stratejisidir. Aynı zamanda kurumsallaşmış şifacı merkezlerinin varlığı, bunların özenle vurgulanması yine izleyen zihninde güvenilirlik kazanmanın bir yolu olarak görülmüştür. Bir diğer retoriksel unsur şifacıların oluşturduğu imaj ve onların beden hareketleridir. Yansıtılan imaj ve bununla bağlantılı olarak ortaya konan beden hareketleri gelenek, inanç ve kültürle sıkı bir bağ kurmaktadır. Tecrübe paylaşımı ve bir olaya şahitlik etmenin ikna noktasında oynadığı rol yine tespit edilen bir diğer strateji olmuştur. Bunun-

la bağlantılı olarak tanık gösterme, kanıt sunma yine iknanın logos ayağını tamamlamaya yönelik girişimler olarak göze çarpmaktadır. Karşıt ethosun kurgusunda ise rakip olarak görülen modern tıbbi küçümseme ve onu basite indirgeme kayda değer tespitlerden biridir. Eleştirel bakış açısından uzak olan insanın, rasyonel unsurlar içermeyen bir söylem karşısında düşebileceği yanılgıları görmek bakımından oldukça önemlidir. Hastaların telkine açık olmaları, sözde tedavi gereçlerine yüklenen anlam bunun göstergesi olarak okunabilir. Zira kolye, taş ve ne olduğu belli olmayan nesnelere medet umulduğu görülmektedir. Tüm bunlara ek olarak şifacıların söyleminde dayanaksız ve kanıtlanamaz iddiaların bulunduğu, genel olarak söylemlerinde çok fazla tutarsızlığın mevcut olduğunu söyleyebiliriz. Bununla doğru orantılı olarak, geçersiz akıl yürütmelerin en bariz göstergesi safsataların şifacı söylemini tesis etmede sıklıkla kullanıldığı görülmüştür.

Videolarda dikkat çeken noktalardan bir tanesi de şifacılarla gelen hemen tüm hastaların geçmişinde bir modern tıp deneyiminin olmasıdır. Buradan ümidi kesilen hastalar şifacılarla gelmektedir. Şifacıya başvuran hastalar her ne kadar irrasyonel bir karar içindeyseler de kendi içinde bir rasyonalite barındırmaktadır. Psikolojiyle de sıkı bir bağı bulunmaktadır. Zira hastalar genelde ölümcül hastalıklara yakalanmışlardır. Modern tıp yöntemleri de artık işe yaramamaktadır. Yaşama tutunma isteği gibi kuvvetli bir güdünün tesiriyle alternatif bir tedavi yöntemi arayan hastalar bu gibi “şifa dağıtıcılara” yöneliyor olabilir. Bu yönüyle ve özellikle ölümcül hastalar için kararlarının rasyonalitesini sorgularken belki daha hassas davranmak gerekebilir.

Kaynakça

- Apostol, P. (1972). An Operational Demarcation of the Domain of Methodology versus Epistemology and Logic. *Dialectica*, 83-92.
- Arias, A. (2008). Ciencia, Pseudociencia y Bioenergía. *Revista Cubana de Física*, 25, 17-21.
- Arias, A. G. (2012). Use and Misuse of the Concept Energy. *Latin-American Journal of Physics Education*, 6, 394-402.
- Arıcan, I. (2020, Eylül 1). *yalansavar.org*. *yalansavar.org* Web Sayfası: <https://yalansavar.org/2012/06/12/tavsanin-suyunun-suyu-1-homeopati-nedir/> adresinden alındı
- Arık, M., & Akçay, B. (2018). Argümantasyonun Öğrencilerin Bilimi Sözde-Bilimden Ayırma Becerilerinin Geliştirilmesi Üzerine Etkisi. *Sakarya University Journal of Education*, 8, 41-60.
- Benor, D. J. (2014). Energy Psychology-Practices And Theories Of New Combinations Of Psychotherapy. *Current Research in Psychology*, 1-18.
- Bunge, M. (1984). What Is Pseudoscience? *The Skeptical Inquirer*, 9, 36-46.
- Carlyle, T. (2003). Siyaset ve Retorik: Bir Değerlendirme. A. Aydoğan içinde, *Siyaset ve Retorik* (s. 179-203). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Çetinkaya, E. K., Şimşek, C. L., & Çalışkan, H. (2013). Bilim ve Sözde-Bilim Ayırımı İçin Bir Ölçek Uyarlama Çalışması. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3, 31-43.
- Duman, M. A. (2015). *Platon'un Retorik Anlayışı*. İstanbul: Litera Yayıncılık.

- Fasce, A., & Picó, A. (2019). Conceptual foundations and validation of the Pseudoscientific Belief Scale. *Applied Cognitive Psychology*, 617-628.
- González-Méijome, J. M. (2017). Science, Pseudoscience, Evidence-Based Practice and Post Truth. *Journal of Optometry*, 203-204.
- Grams, N. (2019). Homeopathy—Where Is the Science? : A Current Inventory on a Pre-Scientific Artifact. *Embo Reports*, 1-5.
- Gül, Ş. (2016). Biyoloji, Fizik ve Kimya Öğretmeni Adaylarının Bilim-Sözde Bilim Ayrımı Anlayışları. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 9, 177-197.
- Hardin, C. (1983). Pseudoscience. *Syracuse Scholar*, 4, 1-13.
- Hintz, K., Yount, G., Kadar, I., Schwartz, G., Hammerschlag, R., & Lin, S. (2003). Bioenergy Definitions and Research Guidelines. *Alternative Therapies in Health & Medicine*, 13-28.
- <http://www.lugatim.com>. (2020, Ağustos 24). <http://www.lugatim.com>: <http://www.lugatim.com/s/telkin> adresinden alındı
- Hufford, D. J., Sprengel, M., Ives, J., & Jonas, W. (2015). Barriers to the Entry of Biofield Healing Into “Mainstream” Healthcare. *Global Adv Health Med.*, 4, 79-88.
- Jonas, W., & Chez, A. (2004). Recommendations Regarding Definitions. *The Journal Of Alternative And Complementary Medicine*, 171-181.
- Kohak, E. V. (1974). Physics, Meta-Physics, And Metaphysics: A Modest Demarcation Proposal. *Metaphilosophy*, 18-35.

- Kuypers, J., & King, A. (2009). What is Rhetoric? J. A. Kuypers içinde, *Rhetorical Criticism: Perspectives in Action* (s. 1-13). Lanham: Lexington Books.
- Levin, J. (2011). Energy Healers: Who They Are And What They Do. *Explore*, 13-26.
- Miandji, A. (2019). Refleksoloji. *Türkiye’de Sözdabilim Uygulamaları Üzerine Bir Çalışma (Türler Ve Teknikler)*. Ankara, Türkiye: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oxford Dictionary*. (2020, Eylül 2). Oxford English and Spanish Dictionary: <https://www.lexico.com> adresinden alındı
- Quay, P. M. (1974). Progress as a Demarcation Criterion for the Sciences. *Philosophy of Science*, 154-170.
- Raso, J. (1993). Vitalistic Gurus and Their Legacies. S. Barrett, & W. Jarvis içinde, *The Health Robbers: A Close Look at Quackery in America* (s. 225-253). New York: Prometheus Books.
- Reale, G. (1985). *A History of Ancient Philosophy II: Plato and Aristotle*. Albany: State University of New York Press.
- Resnik, D. B. (2000). A Pragmatic Approach to the Demarcation Problem. *Studies in History and Philosophy of Science*, 249–267.
- Running, A., Greenwood, M., Hildreth, L., & Schmidt, J. (2016). Bioenergy and Breast Cancer: A Report on Tumor Growth and Metastasis. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*, 1-9.
- Schembri, E. (2011). Cryptozoology as a Pseudoscience: Beasts in Transition. *Studies by Undergraduate Researchers at Guelph*, 5, 5-10.
- Schmaltz, R., & Lilienfeld, S. (2014). Hauntings, Homeopathy, and The Hopkinsville Goblins: Using Pseudoscience to

Teach Scientific Thinking. *Frontiers in Psychology*, 5, 1-5.

- T.C. Adalet Bakanlığı. (2018). *Adli İstatistikler 2018*. Ankara: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü.
- Trivedi, M. K., Branton, A., Trivedi, D., Nayak, G., Gangwar, M., & Jana, S. (2015). Assessment of Antibioqram of Biofield Energy Treated *Serratia Marcescens*. *European Journal of Preventive Medicine*, 201-208.
- Türkkan, R. O. (2004). *İkna ve Uzlaşma Sanatı*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Uyar, T. (2016). Astroloji Sözdabilimi ve Toplum için Yarattığı Tehditler Üzerine Bir Tartışma. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 6, 50-60.
- van Eemeren, F., Garssen, B., Krabbe, C., Henkemans, A., Verheij, B., & Wagemans, J. (2014). *Handbook of Argumentation Theory*. New York: Springer Reference.
- Yardımcı, A. B. (2019). Bilim ve Sözde Bilim: Bilimsel Topluluğun Doğasının Belirlenmesi ve Sözde Bilimin Ayırt Edilmesine Yönelik Sosyal Bir Ölçüt. *Kaygı*, 18, 567-588.
- Yılmaz, A. (2015). Türkiye'deki Dolandırıcılık Tipolojileri: Dolandırıcılık Olaylarının Kategorik Tasnifi ve Yapılış Şekilleri. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*, 1-26.

Analiz Edilen Youtube Videoları (Metin içindeki kodlamalara göre düzenlenmiştir)

A, https://www.Youtube.com/watch?v=MJ-WU3hmC_A

B, <https://www.Youtube.com/watch?v=A7rpI9hYMIM>

C, <https://www.Youtube.com/watch?v=lEtliKYHMTw>

D, <https://www.Youtube.com/watch?v=66iDZ9rIV1I>

E, https://www.Youtube.com/watch?v=cj9AzwhXJ_A
F, <https://www.Youtube.com/watch?v=BbJZJtOgYiU&t=2342s>
G, <https://www.Youtube.com/watch?v=D5u9CmO1X2Q&t=431s>
H, <https://www.Youtube.com/watch?v=OUsK1qZYFTs>
I, <https://www.Youtube.com/watch?v=uMEulccg6EE>
J, <https://www.Youtube.com/watch?v=EIDUx9BTmJw>
K, <https://www.Youtube.com/watch?v=CEWlCt0loQw>
L, <https://www.Youtube.com/watch?v=tNEPh4mca3s>
M, <https://www.Youtube.com/watch?v=vo5gO12Vtfw>